

AUGSBURG COLLEGE LIBRARY

3 0510 02079 4980

KRONE-BIBLIOTEKET

PER SIVLE

~~839.82~~

~~S104~~

~~XSo~~

S O G O R

KRISTIANIA 1906

FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

KØBETKØMM. FOR DANMARK: H. HAGERUP

62
No 14 483

no
45-

Andersburg Seminary
WITHDRAWN
Library

SOGOR

August 30 1906
Library

S O G O R

EIN BUNDEL

FORTALD AV

PER SIVLE

TRIDJE UTGAAVA

KRISTIANIA

FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

1906

I denne utgaava er bruka den rettskrivningi som kyrkje-
departementet hev godkjent til skulebruk.

839.82

Si 94

X So

BUNDELEN

- I. Ein triskilling.
- II. Berre ein hund.
- III. Fante-Nils.
- IV. Heimedøypt.
- V. Hjelpelaus.

EIN TRISKILLING

I.

Soga som eg no vil fortelja kjem til aa krinsa um ein triskilling. Men skulde nokon finna at sog a vert for lang etter ein krins so vesall, so fær han hugsa, at um triskillingen var liten, so var han daa rund; og i slik ei runda kann snaapaste foten springa lenge fyrr han stend skorfast.

— Paa lag ein halv fjordungs veg fraa heimen min ligg det ein gard dei kallar Vindheim; der hev det vore skytsskifte mange manneminne nedigjenom. Garden er vidgjeten nok, skulde eg tru — som no inkje under er; for utsyn so villt og stort som *der* kann snaudt nok annan bustad i Norig bjoda maken til. — Dei hev bygt eit stort, grust hotel der, no — uppe paa haugen der potet-aakren hennar Lars-Brita laag i gamle dagar.

Det er — lat meg sjaa — tjuge aar sidan; for no er eg ni og tjuge, og den tid var eg berre godt og vel dei nie.

So var det daa ein dagen fram paa sumaren — eg hugsar ikkje tidi næmare, og det kann no og vera det same. Visst er det, det var blenkjande

solskin, steikjande heitt i vêret og so turt i vegen, at den graabrune dumba stod høgt etter kvar kjerra som køyrde.

Burte paa Vindheim hadde folk det annsamt den dagen. Jau, for det var kome eit heilt fylgje med storfantar og fentor — kvar dei no var ifraa — som skulde hava fire, fem hestar og kjerror i skyts. — Og der fór dei og flaug alle desse, taut og buldra og skreik, so det snaudt nok til manne-maal var høyrande, dragsa og drog paa kistor og byltar og alt det som til kunde vera. Han gamle Ola Vindheim sprang med sine krokute kne i sylvspente skinnbroki kring millom deim, greidde og rettleidde alt han vann. — Medan dei tvo einaste som i denne kavande mylska enno saag ut til aa kunna taka verdi nokolunde med tol, var granneguten og jamaldringen min, han Sjur-Ola, og so eg sjølv; og eg heiter no Per, eg.

Eg var lett um hjarta og lett paa foten den tid, — som inkje under var; eg hadde inkjevetta aa syta fyre. Skjorta og den vesle skinnbroki med boti paa høgne kneet var alle dei plaggi eg paa kroppen hadde, so det skulde just ikkje tyngja so stort det heller.

Han Sjur-Ola er no longe faren til Amerika han, ja. Han var ikkje meir enn attan aar dengong han gifte seg og strauk av garde. Vaarherre maa vita um han enno liver og hugsar meg. — Han var den beste venen min i denne verdi. So gode vener var me endaa til, at alt det me hadde aatte me ihop, var tvo um det. Og eg skal tru det var ikkje so reint lite me aatte heller; uppe i urdi rudde me oss den eine glupe garden etter den andre, og hus og

hyttor bygde og grov me oss baade her og der burtetter. Kyr og geiter dreiv me drift etter drift heim av fraa elvgranden; der var det nøgdi av fine kusle-steinar; og hestar stod me heller ikkje i beit for — deim spikka me sjølv. — Dei eldre gutarne, vissa han Salamon Røysi, hadde tidt og traatt freista gjera ugreida millom oss so me kunde koma til aa slaast; men ja menn vart det liti lika for umaken dei *der* fekk! At me tvo kunde vera anna enn gode bussar, det sveiv oss visst aldri korgje.

— No ja, som me daa stend der med handi i broklumma og bisnar burte i tunet paa Vindheim, han Sjur-Ola og eg, der veit me kje ordet av fyrr det kjem ei stormannsgjenta trippande beint bust innpaa og gjev seg til aa prata. Eg minnest henne enno so ljøs livande; ung var ho og bleik var ho, smal um midja som du skulde set ein kvefs, og so med eit heilt røyve av svart krullut haar kring hovudet.

Men inkje ordet til svar fekk ho, og det av den gode grunnen at me ikkje forstod eit einaste mukket ho sa. Han Ola saag paa *meg*, og *eg* saag paa *honom*; so stakk *eg* sleikjefingren i munnen, og so gjorde han det same; og der stod me.

Det kann no endaa raaka den skripnaste det, aa kjenna seg klumsa naar han stend framfyre ei ung væn gjenta; og visst er det, at eg ofte sidan paa mi livsferd naar tilhøvet var det same, heldt paa fara plent like eins aat.

Nei, kor ho daa log! — og fine kvite tenner hadde ho, det saag eg —. Tok ho so til aa svalla paa nytt lag, peika og gjorde minor alt det ho berre vann hitta paa. Og so skyna me daa seint um

sidan at det nok var meiningi me skulde stad leita uppatt eitkvart ho maatte ha mist paa vegen opp- yver. — Jau, det var me viljuge til paa timen. Og burtetter la me so dumba rauk um dei berre solbrende leggjerne vaare.

Like ved Vindheim svingar postvegen kring ein stor rund haug, medan ein snarveg sting tvert yver. Dit fram var me komne daa me hørde det ropa attum oss: „Benveien! Benveien!“

Benveien? — kva' var *det* for noko?

Jau, det maatte vel vera det same som „beine vegen“ det, meinte han Sjur-Ola, og tok foten fat aa nyo.

Men kor det so bar til, anten no eg var litevetta meir maal-gløgg, eller ein ande kviskra meg noko i øyra, nok er det, augneblinken etter fór eg kilande snarvegen upp. Og der, øvst paa haugen, kom eg frampaa ein fin klut eller noko sovore, som eg straks skyna var *det* eg skulde hava tak i.

Den som vart fegen var eg!

So attende i tanande spranget.

Gjenta ho vart no so blid som ei smørøskja ho, maavita, daa ho fekk kluten sin att, klappa den raude runde kinni mi med den fine kvite handi si, og sa at eg var „en sød rask lille dreng“, — det einaste av pratet hennar eg med naudi forstod.

Og so var det daa at ho i finningsløn gav meg *triskillingen*.

De maa no ikkje tru det berre var ein slik ein som triskillingar var det flestalle. Sjølv hadde eg aldri i mine dagar maken set, og han gamle Ola Vindheim og sønerne hans, han Knut og han Jens, sa for *seg* det same, endaa so mangfelde skillingar

som no *dei* fekk fat i av folk som etter vegen reiste og rak.

Eg ser honom enno den dagen i dag so klaart framfyre meg slik som han laag der i handi mi og gleim i solskinet, so blank, so glitrande blank. Paa den eine sida stod der ei løva med ei øks i labbarne, og beint oppyver var der ei rosa som dei sa meg var kongen si eigi krana. Men paa den andre sida stod der eit stort 3-tal, som var so framifraa spøkje lage, at ikkje fyrr var skillingen snudd halvt rundt fyrr 3-talet vart til ein „ε“, paa lag maken til dei han gamle Lars, skulemeisteren, skreiv. — Det varde lenge fyrr eg kom etter at det same nok lét seg gjera med andre 3-tal og.

Jau, her var just brigde med mynti i dei dagar, det seinste framfyre at me fekk krunor og øyre, og no var det fyrste gongen me der i bygdi fekk dei nye sylvskillingarne aa sjaa. Kann henda var dette fraa fyrst mykje grunnen til den brennande elsen eg la paa den triskillingen.

— No, so kom daa han Sjur-Ola, han og ein gong, attende. Litevetta flat um nosi var han, etter di han inkjenoko hadde funne; men daa han so fekk høyra og sjaa kor mykje heppnare *eg* hadde vore, jau daa vart det gleda paa guten.

Det stakk meg i hjarta, og eg kjende som ein tung stein siga meg inn paa bringa; — for eg kunde berre altfor vel skyna han trudde det var noko sjølvsagt noko at triskillingen og var med i sameiga.

Ikkje den ting paa Guds grøne jord tottest eg vita meg som eg ikkje gjerne var halvt med honom um, — naar berre, berre eg fekk eiga denne eine for meg sjølv.

Og endeleg so tok eg, hakkande og stamande, *til* aa orda *ut* um at eg laut hava han aaleine. Men paa det øyra vilde ikkje han Sjur-Ola høyra — ikkje so aa forstaa at me skulde byta *sund* og so skifta, — var det likt seg! — nei, men me kunde hava han kvar sin dag, vel? eller kvar si vika? — eller og gøyma han einkvar staden der me baae tvo kunde ganga sjaa han so ofte me hadde hug?

Eg veit eg gjorde kva eg kunde, eg, til aa faa han Ola paa andre tankar; ei gamall massingslira og ein avbroten lummekniv — tvo av dei dyraste eigneluterne vaare — baud eg honom hava fritt for *meg*. Men meiner du det bata det heller — han stod stød paa sitt det same, han.

„Ja, men du veit daa det, vesle Ola, at det var *eg* som *fekk* han.“

Fekk han? — ja, berre han og hadde kome paa dette med den fille „*benveien*“, kunde alltid han vore like so nær som eg; so skillingen var ikkje meir min enn hans, meinte han.

So tok det eine ordet det andre, daa.

Og stutt er aa segja, at ein augneblink etter hende det utrulege: me fauk i toppen paa kvarandre og slost so beistende illsinna som berre dei beste bus-sarne kann det naar fyrst det bryt laust deim imillom.

Noko sovore som ei lumma fanst ikkje paa min syndige kropp; so eg var truga lata munnen gøyma triskillingen daa eg skyna der vart anna bruk for nevarne.

Du og du so me nappast! — Haarfillorne berre fauk burtetter. Eg føler at han var vel so evlug han; men so var eg mykje meir spretten, eg. Best

som daa dette stod paa, der var eg eldende snaap setja til slaa krok; og der laag me baae tvo, han under og eg uppaa. Men fekk han so ikkje tak med tennerne i eine armen min, meiner du, og beit *i* so det var som skar det meg tvert igjenom. Eg var like ved skulde setja *i* aa gaula, men hugsa paa at daa vilde skillingen strjuka sin veg med same. Beit eg so tennerne ihop, sette honom tumetottarne attum øyro og klemde til alt det eg orka. — Og det muna; han slepte taket og sette *i* ei forfælande beljing. — Eg upp og av garde, og han etter; gret gjorde han, banna, truga og grytte stein; men i laup var det honom uraad naa meg.

Burte i Vindheims-hagen torde eg endeleg stogga og anda *ut*. Blodet tok smaatt um senn til aa kolna, armen sveid so brennande ilt, og eg kjende ein diger klump veksa fram i halsen min, naar eg hugsa at no var eg og han Sjur-Ola ikkje vener lenger. — Men kor som var, triskillingen hadde eg berga; og so fekk det andre vera som det kunde.

Eg kann her med same segja ifraa, at med han Sjur-Ola og meg greidde det seg att vonom fyrr; endaa eg føler venskapen vaar etter den dagen aldri var so fulltrygg.

Jau, eg var daa endeleg heime att. — Og der vart bisning paa skillingen, skulde eg tru! *Taka* i han var det med naudi nokon fekk; men synte han fram gjorde eg, snudde og vende han paa alle leider framfyre augo deira. — Nei, so det var slik dei nye pengarne saag ut. — Og byrg var *eg*!

Han Ola, lausekaren, vilde plent kjøpa han av meg — han var no jamt so snak, han, etter alt som berre det var noko serlaga ved. — Fyrst baud han

meg tvo skilling, gnikaren! so tri, og sidan endaa fire. Men eg er viss paa eg vilde ha sputta etter handel, um han so hadde bode meg alle dei svarte koparpengarne han gøymde i den store laaspungen sin.

II.

Den sumaren skulde bispen koma og halda visitas der i prestegjeldet. Og daa skulde der møtast paa kyrkjegolvvet og gjerast greida for kva baade skulemeisterar og born kunde.

So ei stund etter eg var heimattkomen den dagen der kjem han gamle Lars, skulemeisteren, stigande inn i stova med vesle raudmaala skrinet sitt i eine handi. — For me skulde hava skule ei vikes tid til aa friska uppatt fyrr bispen kom. — Skulen var paa umgang den tid, og no skulde han haldast der i huset hjaa oss.

— Han 'gamle Lars, skulemeisteren, ja! — eg lyt fortelja litevetta um honom. Det var mykje til kar, det. Sine gode tri alner høg var han, endaa han longe var yver dei sytti aari. Han var heller tunn og skrin av vokster, hadde eit reinskore andlit der tvo utifraa klaare og milde augo lyste upp framigjenom dei store runde sylvgjerde brilleglasi; og make til røyst som hans, so traust og blid og god samstundes, hev eg enno snaudt nok høyrte. — Ei serlaga gaava hadde han til aa taka livet med tol, baade i sorg og gleda. Men so var det daa heller ikkje korkje vitet eller lærdomen som vanta, trur eg! Dei vilde vita han kunde bibelen utanboks fraa perm til perm; — so ikkje presten sjølv jam-

vel turvte koma *der* kjøpa saapa! — Han vilde gjerne suppa litevetta naar det raaka vera tilhøve; men fyrst han fekk noko i hovudet vart han no so makelaust lentug, daa, at han fekk det til aa vera berre moro og løgje alt ihop. — Det var gode halv-hundrad aar no sidan han tok til aa vera skulemeister og klokkar; so flestalle der i bygdi hadde vore skuleborni. hans. Og heldt utav han gjorde dei kvar han kom; det vart høgtid i huset naar han gamle Lars, skulemeisteren, synte seg i døri.

Eg for meg var no so reint framifraa gode venen hans, eg. Naar skulen var heime hjaa oss, var det ikkje raad for anna enn at me skulde liggja i same sengi um natti me tvo. Og so forviten og snak etter alt han kunde fortelja var eg, at endaa so svevnkjær eg var elles um kveldarne kunde eg liggja ljøs vaken lyda *etter* til langt frampaa, naar han laag røykte paa pipa si og svalla og svalla. Og ikkje min eigen far jamvel hadde eg so hugheil ei tru til som til han Lars.

— Ja, so kom daa kvelden — men samstundes og ei ny møda; for no stod det um inkje mindre enn eit gøymsle der eg ottelaust torde lata triskillingen vera natti yver.

Fyrst la eg han i ei liti øskja som eg sette burt i kraaskaapet, innanfyre den store blome-maala lum-meflaska hans far, — for eg visste at nokon kvar der i huset tok seg vare koma næmare enn dei turvte innaat *henne*. — Nei, so dugde ikkje *det*! — Kleiv eg upp paa kleve-loftet, sette han i ei veggjesprunga inst i myrke kraai attum peispipa. Aa nei! — det varde ikkje lenge fyrr eg *atter* tok han til meg. — Men eg skynar ikkje kor det bar til at eg

sidan fann paa balla han vel inn i ei filla, som eg so gøynde i taai paa ein gamall sko ute i gangen. Endaa truleg maa eg vel ha tenkt, at seinast vilde nokon finna paa leita *der*.

— Jau, so la me oss daa. — Skulemeisteren var sagte trøytt, for han sovna med same, han.

Men for fyrste gongen i livet heldt umsuti for dei ting som høyrer denne verdi til, augo mine opne; — eg laag tenkte paa triskillingen. Det rann meg i minne ein lang fæl fant med ein stor sekk paa ryggen som hadde vore der um dagen, og som nok kunde vera truande til noko av kvart. Kva *han* var god til aa nasa upp, og kvar *han* no heldt til — det kunde ingen vita! — So tok hunden og kat-ten paa aa slaast ute i gangen, og halda eit synde-leven med alt som der laust laag. — Eg stod ikkje *i* det lenger, eg laut upp og ut. — Skillingen fann eg vel berga der eg hadde lagt han; men til aa vera heiltupp trygg tok eg han med *inn* og under hovudputa. — Og so endeleg sovna eg.

— Det var langt fram paa dag daa eg vakna morgonen etter; — skulemeisteren var alt opprisen han. — Fyrste tanken min gjekk til triskillingen; — og hovudputa upp. — — — Kva? — — — kva-slag? — — — han var der ikkje?! — — — Eg kjende som hjarta mitt stoppa og so hamra laust att som skulde bringa sprikka, medan kaldt og heitt gjekk i elingar nedyver meg. — Og tru no nokon kann gissa kva ein djevel so kom og mulla meg i øyra? — jau, ikkje noko korkje galnare eller vitugare enn at skulemeisteren var tjuv.

Eg skunda meg straks syna freistaren vinter-vegen; men han var ikkje bljug, han kom *att* han.

Fekk han meg so til aa trætta *med* seg, finna fram alle dei grunnar imot som eg berre var kar hitta paa. — Men daa varde det heller ikkje lenge fyrr han heiltupp hadde meg i lumma si. Det var ikkje aa beda for anna, skulemeisteren laut og laut vera tjuven. — For — kvar hinn! — kunde elles skillingen vera stadkomen? — Og kvifor var han just i dag so tidleg uppe, gamlingen? — han var no ikkje van vera morgonfugl, visste eg. Huhh, so det var grusjelegt! Eg hadde enno aldri kjent kor ilt duld styggetru kann gnaga; og no var det endaa-til min eigen kjære gamle skulemeister som den vonde i løyndetanken beit seg tak i.

— Eg var no so ung eg enno at eg ikkje for den skuld turvte møta for bispen; men dei hadde skipa det so at eg likevel skulde.

Fram paa dagen vart det skule, og det var ute i nystova.

Stillvore og trufast gjorde skulemeisteren fyrst ei liti bøn; endaa eg totte han kremta seg fyrr han tok til, meir enn han var van.

So song me eit salmevers; — og eg var kje viss um daa at han ikkje skolv noko underleg i maalet.

Sidan tok me fat paa katekisma.

— — — „Kann du, Sjur Hagen, lesa meg det syvende bud?“ raaka skulemeisteren til aa spyrja.

— Det fór igjennom meg, og eg kjende kor eg raudna heilt upp i øyro daa eg endeleg tok meg ihop og saag honom inn i andlitet. — Tru ikkje samvitet no skulde slaa han? — Nei, det var ikkje noko merkande til *dess*, ikkje; dei klaare augo hans skein meg imote igjennom brilleglasi so rolege og blidlege som nokosinne. — — — Var det raad at

eg likevel tok i miss? — aa tøv! — for korleis so, etter som heile tilhøvet var? — — — Men du, aa du so upplagd og sløg den karen maatte vera!

„Nu, Sjur? — nu? — — Hev du reint gløymt din katikismus, no? — — — Lat høyra, kann henda *du*, vesle Per, kunde giera skam av honom, endaa so stor og lang han er.“

— Men det var meg plent uraad faa so mykje som eit einaste mukket fram or munnen.

— — — „Det syvende bud, Per? — — det syvende bud? — — Du — — skal — — no daa? — — du skal“ —

„Du skal ikkje stela!“ braut det utor meg medan eg tok til aa bivra yver heile kroppen.

— „Det var riktig, ja! — Du skal ikkje stela! — — du skal ikke sjele — — ikke — stjele — — saadan er det, ja.

— — — Er du kje frisk, vesle Per?“ sa han.

— Nei — — eg — — hadde litevetta vondt i hovudet.

— Ja, so skulde eg hava lov ganga ut, daa.

Men meiner du eg var god til aa vera lang stundi ute heller! Det var som noko drog og drog meg tilbake; og snart sat eg inne paa benken att.

Eg passa sidan um dagen trutt paa aa halda meg der skulemeisteren var.

— Men kvar kunde han vel — gamle tjonet! ha gøymt den stolne skillingen? — Det var dette eg gruna paa.

Fram ved middagsleite kom det ein kramkar reikande. Skulemeisteren kjøpte ein blyant han, og den som hadde augo med seg daa han tok upp gamle skinnpungen sin og skulde betala, det var

eg det. Men daa han riste pengarne ut i handi si var det vandelaust sjaa, at der var triskillingen ikkje imillom.

So burte i skrinet hans daa! upp i lædiken! — Den som no berre kunde faa tak i lykelen!

— Han gjekk allstødt klædd i ein sid blaa frakk, gjorde skulemeisteren, og eg visste fraa fyrr at han pla hava den lykelen i ei liti baklumma utanpaa eine flaket; det var endaa klaff med ein knapp i nedyver.

Jau, daa han so sat fekk seg nonsmaten sin og me tvo var aaleine inne, der vart eg stird at frakken hans hekk so framifraa lagleg ned attanfyre benken.

Det saud meg fyre øyro, det slo trummeslag i brjostet, og eg kjende som nykte og stakk det meg i fingertupparne. — Det fekk ikkje hjelpa, eg laut freista!

Gjekk eg der daa att og fram, sulla og tralla og lest som inkjeveita, krabba paa golvet med leikorne mine, — til eg smaatt um senn var komen stad, dit eg vilde. — Men ja menn kipte eg baade ein og tvo gongjer handi til meg att, som hadde eg brent meg paa den lumma. — Endeleg so var daa knappen løyst; — — stilt — stilt med tvo fingrar nedi, — — — og der kjem litle lykelen upp og er gøymd i knytteneven min, — utan at skulemeisteren hadde merka dusti. — — At han daa ikkje kunde eingong faa ete *ifraa* seg! — nei, aa nei, so eg stunda! Eg talde bitarne i han, og dei vart mange, og syrgjelig seint gjekk det. — So var han seint og sidan reidug daa. Men so var det denne fille pipa! — han bles, og han kara *ut*, han kara *ut*, og han bles

so eg trudde det aldri skulde faa ende. — — Eg heldt ikkje ut aa sjaa paa lenger, eg skunda meg paa døri.

Jau, der kom han ruslande, og tok vegen burt-etter Grindateigen.

Eg inn, lykelen fram og i laasen; skunda meg skulde eg, og skolv gjorde eg so handi mi dilla. — Men meiner du so det var raad faa den fillelaasen upp! — Laag der ein liten kjepp; den stakk eg inn i lykelauga og vreid *til*. „Knakk!“ — der sat lykelen fast. — No fyrst vart eg rædd so det muna, reiv og sleit i lykelen gjorde eg alt det eg evla; men han sat som var han skruva, han. — — — Tig no! — der hørde eg nokon ute i gangen; og den som so tok foten til vara, det var *eg*.

Ei stund etter kom skulemeisteren tilbake, hadde ærend ned i skrinet sitt, — og kom so etter at lykelen sat i laasen, pinnande fast.

Og der vart eit leven! det var som heile garden kom til aa staa paa ende daa det vart spurt at nokon hadde vore i kast med skulemeisteren sitt skrin. Dei tok *meg* og fyre seg; — eg! var det likt seg! — og sidan eg aldri var van ljuga slapp eg med sovore.

Slutten vart at han vesle Jens Røysi, son til eine husmannen vaar, fekk skuldi. — Far hans stod slo paa ein teig straks nedan husi, og han Jens og ho Anna, syster hans, var jamt vane vera med, dei tvo, naar foreldri var i arbeid hjaa oss; for der vanka gjerne einkvar godbiten daa.

Det hjelpte ikkje alt det vesalle gutungen la skuldi fraa seg og tuta og gret so hjarteleg ilt. Ho Kari, sumargjenta, kunde segja ifraa ho hadde set han

ganga lurra for seg sjølv inne i huset for ei stund sidan; — og so var det no dette, at han var av tjuveslag og, maavita. — Jau, der kjem faren sendande; for ho Anna hadde sprunge stad sagt det, ho. — Aa du, aa du for lyvjing og gauling! Han hadde sagte slege stakaren reint helselaus, hadde ikkje skulemeisteren lagt seg imillom. „For fyrr vil eg sjaa han liggja daud paa flekken framfyre meg, fyrr han skal enda i graatrøya som morfar hans gjorde!“ skreik han.

Eg kjende ei pina der eg stod so det var som brann det under føterne mine. Han vesle Jens, armingen — eg visste ikkje alt det gode, eg vilde gjera honom, no etterpaa; eg stakk til honom sukkerbitar og leikor, og freista trøysta honom alt det eg vann. Men daa han tusla heimatt kunde eg endaa lang veg attende høyra kor hjartevondt han hiksta og gret der han gjekk.

— Medan dette stod paa var ho Olina, tenestgjenta, inne i nystova og reidde upp sengi; ja menn laag so triskillingen der paa sengjetilet. — Glad vart eg, det skal vera visst!

Men samstundes vart og samvitet vake so det forslo. Eg hadde no elles ikkje for vis vera so beinkesam just; men det var reint umfram som eg den kvelden stod paa naaler for gamle skulemeisteren. Pipa laut han lata meg blaasa ut, stappa og kveikja alt i eitt, so eg paa seinsten heldt paa brjota meg av all den tobakssmaken. — Og blekkhuset hans — ein ervelut etter gamle provsten Koren — tigga eg meg lov til aa reinska. Annsam som eg var slepte eg no det ned so det rauk i bitar. Men det var daa likevel alt saman so utifraa vel meint.

III.

Eg kjem *no* i saga mi til den bolken um kjærleiken; for desse kvinnfolki lyt no gjerne vera med i alt her i denne verdi.

Jau, det var just paa denne tidi at hugen min fyrste gongen stod i loge for ei gjenta si skuld.

Eg kunde gjerne fortelja at sovore aldri sidan hev hendt meg; men folk er no jamt so kloke dei, maavita, og eg fæler dei ikkje vilde tru meg kor som er, og daa var det liten mun, — so eg vil heller lata det vera.

Eg hev tidt og traatt baade høyrte og lese at kvinna er det glupaste skaparen hev laga. — Og dette kann gjerne so vera. — Visst er det, at noko so fint og i alle luter framifraa som ho vesle Eli Lunde kunde *eg* ikkje for augo mine sjaa den gongen. Ho var paa lag eit aar yngre ho enn eg, og det var i skulen vinteren framfyreaat at ho fekk so fast eit feste i hjarta mitt.

Eg hugsar henne vissa som ho ein morgon kom inn i skulestova ho og systeri. Kaldt i vêret var det, og innefugga var ho so snaudt nok nasetippen var sjaaande. Men daa ho so fekk løyst av seg den store graa-rutute hovudduken og stod der blenkjande med sitt smørgule haar, rundlagd og raud i kjakarne som eit eple, lumsig og god, men endaa so sprettande hortig i gule skinntrøya si med kvite ullfalden nedantil, og med stutte, blaae stakken sprikjande kring leggjerne, som i høgraude sokkar stakk upp or dei tvo halvstyvlarne, — ja, daa var eg seld med same! Fraa den stundi stod det naglfast i hugen min, at *ho* og ingi onnor skulde vera gjenta mi.

„Eg kunde ikkje anna, eg laut hava ein aa fortelja det til; og det sa seg daa sjølv at det vart han Sjur-Ola.

„Ja, so kunde *eg* taka henne Aasa, eg,“ sa han; det var systeri det.

Ja, det maatte han meir enn gjerne; og me tvo verbrørne gav daa kvarandre handi paa dette, aalvorsleg og stødleg som dei vaksnaste karar.

Eg hadde høgtid eg naar eg kunde vera der ho Eli var; det vart som sundag med sol um sumaren berre eg saag henne. Var andre i laget med, vart det med naudi eg fekk maalet upp for blygsla; men hōvde det so me var for sjølve oss, daa kann det vel henda der var liv baade i prat og leik! Vera henne hjelpen og beinkesam, bera tina hennar, brøyta veg igjenom snøskavlarne naar me gjekk i skulen saman, det var min største hugnad. Var det noko ho bad meg um — og det var ho ikkje bljug for —, var det sjeldan eller aldri eg vann segja nei. Ho skyna nok berre altfor vel, trollet, at eg lika henne serlaga. Og som ho kunde finna paa pina meg naar det fyrst sveiv henne! Det var soleis ein dagen fram paa vaaren at lensmanns-sonen, han Knut, var burte paa Lunde i fylgje med far sin; og eg var der og. Me var jamaldringar, eg og han Knut. — Jau, so var ho so stor paa det daa at ho ikkje lest sjaa til den sida der *eg* var eingong, berre gjekk dragsa med *honom*, skulde syna baade dette og dette; det saag endaa ut som eg snaudt nok skulde hava lov vera *med*, eg. Paa seinsten vart eg so arg at eg egla meg i basketak med han Knut og smurde han dugeleg upp. So vart det paa timen eg daa som var henne den likaste.

— Og eg drøymde og drøymde — vakne draumar um henne og meg, og meg og henne. Tidaste var det ein kjelke med vengjer me hadde oss; ho sat framanfyre og eg bakpaa, og so fauk me stad vida yver fjell og hav, baade til Island, Amerika og Nordpolen, og der slumpa me inn i alle dei hendingar som *til* kunde vera og vel so det.

Høyde det seg naar me var ute leika at nokon gjorde henne meinka i eitkvart, so ja menn var eg reidug paa flekken, eg og! Mangt eit blaatt auga fekk eg for hennar skuld, og likso mange gav eg. Um det endaa var større og sterkare gutar, so raaka det gjerne dei likevel fekk smurning; for han Sjur-Ola var jamnaste til stades, og det ikkje ein evla, det kunde tvo. — — — No, daa so sundagen kom og eg vel hadde fenge bisken og flitt meg, la eg i veg burtetter til Lunde, skulde syna henne Eli triskillingen.

Eg raaka henne nedan løda, der heldt ho og systeri paa spela tolvstein.

Og ho totte no det, at skillingen den var reint makelaus gild. — — Um ho ikkje maatte faa lov halda han i handi? — — Jau — — ho fekk vel det.

Stod ho daa der fikla og fingra med han, nidglante han paa alle leider.

„Du, vesle Per — —?“ sa ho, smeikjande blid som ein rjomekling.

„Ja?“

„Du kunde gjerne gjeva meg denne skillingen, du.“

— — — Det var som kjende eg ei rennelykkja snøra halsen min ihop.

Ho saag nok eg ikkje var so reidug som eg pla til aa dansa etter som *ho* spela; — og der visste eg ikkje ordet av fyrr ho fór piltande stad

uppyver. — — Kjærleiken eller triskillingen! — — —
 Og triskillingen vann. Etter henne kila eg og greip henne; remja seg og skreik gjorde ho, beit meg og i eine fingeren so blodet tippa; men det hjelpste ikkje, eg vreid handi hennar upp og tok skillingen til meg att.

Endaa ja menn var eg likevel tung um hjarta, daa eg sidan fór labbande paa heimveg.

— Men fraa no vart triskillingen meg kjærare enn nokosinne; eg visste kva han hadde kosta meg. — For aa vera so trygg det berre var raad sauma eg han fast under ei bot til brok-liningi, men laut fleire gongjer um dagen spretta uppatt og sjaa um han var der.

IV.

Gjekk det eit par dagar i skulen att. Nettupp som me so ein eftan vart fri, kom han vesle Hans Lundehaugen, skulde sør til kræmaren kjøpa tobak aat far sin.

„Du var gjerne kar kjøpa meg og ein rull, du?“ sa han far.

Ja, han var daa det.

Men som no han far tok pungen sin fram talde etter, hadde han ikkje nok smaapengar.

„Hev *du* Per aa laana meg so lenge?“ spurde han; for eg pla jamnan tena meg einkvar skillingen med aa selja bær.

Nei, det høvde seg, eg hadde kje solaga no.

Ho Olina og eg, me tvo var som tidaste ikkje plent dei beste bussarne, og passa gjerne paa gjera kvarandre all den smaameinka me kunde. Um eg

ikkje hadde? meinte ho; enn den gruse triskillingen daa som eg gjekk med i brok-liningi?

„So berre hit med han!“ tok han far frami; der vart snart nøgdi av sovorne no, let han.

Eg forstod det peika ein galen veg dette, og tok so smaatt paa halda meg burtaat døri. Men han far skyna for vel kva eg hadde i tankar, og gripen vart eg just som eg alt stod paa spranget.

Eg veit eg skreik som var ein kniv stungen meg i kroppen. Kva meir eg gjorde kann no vera det same; men visst er det, han slepte meg att, og det snøgt.

Eg ut, og oppetter den store urdi so fort føterne berre vann bera meg.

Straks ovan garden er der ein hardla høg bratt hamar; men fremst framme paa floget stend det her ei stor bjørk, som tøygjer seg like ut yver djupni, greinut og breid.

Dit upp paa hamaren fór eg og kleiv ut i bjørki, — eit vaagespel eg hadde freista nokre gongjer fyrr, men som nok baade den eine og den hin der paa garden skulde lata vera gjera meg etter.

— Sat eg so der millom himmel og jord medan dei heite harm-taaror brann meg paa kjakarne, og saag ned yver verdi som ho laag breidde seg under meg, so urettvis og so vond.

Ein galen tanke steig meg upp i hausen: um eg no berre ein augneblink slepte taket, — so kunde dei sidan hava takk for meg!

Og eg tok til aa drøyma meg korleis det so vilde ganga: Fram mot kvelden vart dei illhuga, skulde stad leita. Men naar dei fann meg der i urdi nedanfyre, sundslegen, blodut og livlaus, — ja, so kunde det vel henda der vilde verta syrgjing og tuting!

Maala eg meg vidare ut korleis dei ein dag kørde ei liti likkista or tunet. Men han far gjekk baketter, vreid hender og gret: „nei, aa nei! — einaste son min, du vesle Per, du vesle Per! — at eg daa kunde vera so ill med deg!“

Og eg lo ved tanken ein laatt so haas og stygg at det riste i meg sjølv av fælska.

— Men so kom eg til aa hugsa paa henne mor, som *no* var med buskapen uppe paa fjellstølen, — kor hjarteleg vondt det vilde gjera henne, kor ilt ho vilde koma til aa sitja graata. — Og ikkje anna i verdi kunde faa hugen min so reint vidje-mjuk, som at eg fekk sjaa taarorne taka til aa blenkja henne mor i augo.

— So var det og den nye luva med dei tvo flugsi i nakken og blanke massing-ankeret paa sida. Det var han Per, morbror min, siglaren, som hadde sendt meg henne heim fraa Bergen; og eg hadde no endaa stunda mykje etter aa syna meg *i* henne ved kyrkja bispedagen.

— Men det verste av alt var dette, at eg for nokre dagar sidan hadde fenge fat i eventyrboki hans Moe og hans Asbjørnsen, og hadde enno ikkje naatt lenger ut enn til „Grimsborken“, som eg hadde høyrte skulde vera so framifraa morosam. — Herre Gud, — det var daa likevel for tungt segja verdi farvel, naar her var so mykje aa liva for!

— Og dagen gjekk sin veg smaatt um senn; og plent det same gjorde modet mitt og. Eg kjende meg med eitt so gaulande svolten, og ein liten freistar tok til aa kviskra: „gjeve Gud eg torde gaa ned faa meg mat!“

Men verre vart det daa det tok paa dimmast; for eg var so forfælande myrkrædd.

Jau, so var eg endeleg nede or bjørki att, etter at triskillingen fyrst var godt og vel gøymd i eit trepikkar-hol.

Og alt som solstripa kraup uppyver den store snø-tinden i sud, kraup eg nedyver mot garden, løynande meg so mykje raad var attum stuvar og steinar.

Vart det daa umsider so dimt at eg for harde livet ikkje torde vera ute lenger.

Og no fekk det skura! Muneleg stryk kom eg sagte til aa faa; men triskillingen kunde dei no kor som var bita seg i gomarne etter!

Ottesam og stillvoren som ein tjuv smatt eg meg innum døri; — nei, ikkje nokon lest ein gong sjaa meg. Eg byrja so smaatt faa voni upp; for eg hadde ja menn venta meg anna i velkoma. — Daa det leid um lite vaaga eg meg burtaat bordet, fekk i meg noko graut og mjølk.

So smatt eg ut i nystova, smaug i seng, og takka fyrr eg sovna Vaarherre som hadde laga det so godt alt ihop.

— Men den takke-bøni kunde eg gjerne ha venta med til det betre var høve; for so reint snikkelaust var det heller ikkje meiningi eg skulde sleppa.

Eg var ein ære kjær gnasse, og noko sovore som aa faa tukt i skulen var eg rædd som dauden sjølv. No visste han far dette, og hadde daa vore so utifraa meinsleg beda skulemeisteren „setja meg att“ dagen etter, til bot for traaskapen min.

Fjøren og glad som ein fugl kom eg i skulen um morgonen. Eg kunde paa mine fingrar kvar dusti eg vart spurd, las tridje artikelen i katekisma og um Saul i bibelsoga so det berre *saud* etter, og

visste ikkje av vondt aa segja, eg, fyrr fram ved middagsleite.

„Ja,“ sa skulemeisteren, „no fær de taka fritimen dykkar, born; — men du Per kann faa lov sitja *her*, du,“ la han til.

— — — Eg vart berre standande munnopen glana honom upp i augo.

„Du forstend vel det er meiningi du skal sitja *att* i dag?“

— Sitja att? — — eg? — — — Ja, so med ein gong skyna eg korleis det hekk ihop.

Men so saara og illsinna som eg *daa* vart vil eg ynskja eg aldri meir maa kjenna meg.

Ned att sette eg meg paa flekken, og vart sitjande timen til ende med henderne under hoka, nidstira i bordet. Tisking og knising hørde eg ikring; for det var dei som var ovundsjuke paa meg etter di eg stødt stod meg so godt med skulemeisteren, og no totte dei dette fór vel, maavita.

Borni fekk bod taka nista med ut paa bakken, og skulemeisteren sjølv gjekk aat hi stova, skulde faa maten sin der den dagen. — Um ei rid kom han ut i nystova att, gjorde ei snuning innover golvet, men gjekk so sin veg utan aa mæla eit ord.

Jau, endeleg var kvildi til ende og ungarne ropa inn att. Naar alle hadde sessa seg, kjem skulemeisteren hit, bed meg lesa det fjorde av bodordi.

— Aldri knystet fekk han høyra.

So las han det sjølv, tok sidan til aa leggja ut um deim „som hædrer fader og moder“, at „de skulle længe leve i landet“, og slutta med aa spyrja um eg no ikkje hjarteleg trega at eg igaar var so urei-

pen mot han far, som Vaarherre sjølv hadde sett yver meg „til at byde og raade“.

Men her raaka han just slaa paa knall-perla. Det var dette som arga meg so beiskeleg at dei vilde velta all skuldi yver paa *mi* sida, medan eg sjølv etter Guds og mannsens log ikkje kunde skyna betre enn at retten var min.

Sinna burtimot vitløysa spratt eg upp, slo i bordet det vesle eg orka, og skar i med eit mæle som dirra og peip av ov-ilska: „nei, koke meg, so gjere!“

— Det vart stilt i stova so du kunde høyrte ei knappenaal detta.

So gjekk skulemeisteren med vyrdsame stig burtetter golvet og ut.

Eg visste med same kva dette hadde paa seg; for vart ender og daa ukjurskapen altfor stor, vanka det gjerne stryk paa nevarne.

Men eg berre beit tennerne ihop daa han kom innatt med eit munelegt ris i handi.

„Kom so med henderne, Per,“ sa han.

Og det gjorde eg paa den maaten at eg stakk honom baae knyttenevarne beint upp under nosi.

Fjetra steig han eit stig attende, saag eit lite bil paa meg, — braut so buska sund og gjekk stad stakk henne inn i omnen.

No fyrst bar det i graat med meg — ein graat so skakande sterk som eg enno aldri hadde graate; og det gjorde baade varde og rokk fyrr eg kunde halda upp att hiksta og hikka.

— Frampaa kvelden, som eg sat attum smidja, kavande med tankar so myrke og so saare, visste eg ikkje ordet av fyrr skulemeisteren stod framfyre meg.

„Er du sint paa meg, vesle Per?“ sa han.

Eg svara ikkje, — kunde det ikkje heller, for eg kjende meg so underleg tjukk i halsen.

„Hev eg vore vond ved deg? — — — Men eg vilde deg det berre so vel kor som var, — — — for du veit daa det at eg held so utav deg.“

So braut graaten min laust aa nyo.

Skulemeisteren tok meg paa fanget; og korleis me tvo no sat snakka saman, det vil eg ikkje eingong freista mana fram att. Men det veit eg, at aldri korkje fyrr eller sidan saag eg ei taara trilla han gamle Lars skulemeister or auga.

Og paa seinsten sovna eg der paa fanget hans, med ei takksam kjensla av lukka og fred; men so trøyyt, aa so trøyyt, so trøyyt.

V.

Leid det fram til laurdagen kom; og den dagen var det me skulde møta fyre bispen.

Tidleg um morgonen vakna eg, var ute or sengi og burt fekk i meg bisen i ein ruff; og so bar det aat bekken til aa vaska og skura so grønsaapa sveid i augo. Sidan paa med kyrkjeplaggi, sprettande nye fraa topp til taa, so henderne mine vart maala blaae av lo-liten berre eg strauk meg nedetter den skinande sylvknappa trøya.

Vesle-brunen var folunge den tid; men endaa han ikkje var meir enn godt og vel ei vika gamall, so ja menn dansa han so det slatt etter der me kørde burtetter vegen med mor hans fyre stolkjerra. Han visste ikkje, stakar, at han um nokre dagar skulde verta morlaus.

Det var han far sjølv som kørde meg, og eg skal tru eg ikkje var lite byrg daa me svinga ned framum kyrkja; der stod det alt bygdefolk store og smaae i mengd.

„Ja lat meg no sjaa eg ikkje fær skam av deg i dag, guten min,“ sa han far og kosta dumba av trøya mi.

— Jau, best det var der kjem bispen gangande, bøygd og bleik, med sylkvitt haar ned under høge hatten, og med gullkrossen blenkjande paa den svarte kjolen.

Men bakum honom kom presten, feit og breid, um ikkje plent so høgt i vêret med nosi som han var van. Og so endeleg den tunne prestefruva med fem eller seks av borni deira trippande etter.

Hattar og huvor vart lyfte der fylgjet skreid framum og inn kyrkjedøri; so strøymde me andre same vegen til.

— Skulemeisterane stelte seg upp paa kyrkjegolvet, kvar med sine for seg.

Og so vart det beding og syngjing og lesing og yverhøyring.

Det var ikkje greidt aa vera skulemeister heller daa.

Han Ola Seim var den som fyrst laut i fikten, og endaa so kipen ein kar han elles vilde vera, so ja menn var det sjaaande kor han den gong dilla i knei, aldri so lite han raaka staa still.

Nei, so var han Anders Jakobsen anna til kløyvar. Fraa fyrst var han no berre fatige husmannsungen paa ein plass under Lunde. Men eit par aar etter han var framsloppen slo presten og nokre bygdemenner seg ihop kosta honom paa lærar-skule, og sidan endaa paa klokkar-skulen sør paa Stord.

Daa han so kom heimatt hadde stade ut læra, og vart klokkar i den hi sokni, jau daa var han stor-karen fraa ende til annan; — du skulde ikkje anna sjaa enn haaret stroke upp som ein hanekamb, kvit krage og svart kjole med kluft baki, og eit maal tala han, som du skulde høyrte spurnadboki sjølv.

Det var gut som ikkje var klumsa framfyre bispen heller det. Daa tidi kom spratt han fram paa golvet som ein annan hallingdansar, gjekk so der svinga seg paa hælarnе og sveiva med armarne, medan han spurde og preika og preika og spurde.

— Men han gamle Lars aksla seg og kremta seg og tok det med tol som han pla, han.

— Naar skulemeisterane vel var reiduge med sitt, kom bispen sjølv tok til aa høyra oss yver. Eg totte han saag so god ut, at eg var ikkje rædd heller daa eg endeleg hadde honom der beint framfyre.

„Kan du, min lille gut, fortælle mig noget om Jesu fødsel?“

Og det var no som tok han bandet av ein ertre-sekk, det. — Ja, so var daa det so bra.

„Naa! — Nattevagt over deres hjord — — — ved du saa hvad hjord er?“

„Det — maa vera ein *bøling* det,“ svara eg.

„Bøling?“ — ja, kva vilde *det* segja? — han snudde seg til skulemeisterane, som hadde sett seg i stolen straks nedanfyre.

Og han Anders Jakobsen upp med same: „Hr. biskopen maa undskylde, de taler desværre saa bondeagtigt disse børn.“

„Jeg ønsker at vide hvad „bøling“ er,“ sa bispen, og det so det beit.

„Jo,“ svara han gamle Lars, „en bøling er de same som en samling af kvæg.“

No, eg hadde daa svara so serlaga glupt. Og bispen strauk meg yver haaret med den turre skjelvande handi si; „det var kvik flink gut!“ sa han. — Men daa kann det vel henda eg voks der eg stod, eg og!

*

Nei, at eg no kann faa fat att i rette traaden i saga mi, so var det dette eg vilde fortelja, at naar me giekk ut or kyrkja kom der ein framand mann stad helsa paa han far. Klædd var han halvt som bonde og halvt som byfant, hadde brillor paa flate nosi med den oppetter-bretta tippen, og det tunne raude skjegget hekk langt nedyver bringa paa han.

„Er *det* han Torstein Kvaale?“ sa han laagvore og langdrege.

Jau, det var daa det.

„Og mit navn er missions-emissær Anton Samuelsen fra Ryfylke.“

„Det kann raaka det ja,“ svara han far.

Ja, han reiste kring sankastudnad til missjonen nede i Zululandet. Han skulde i kveld halda samling paa Uppheim, garden der kyrkja ligg; men so var det dette um han ikkje maatte faa gjera det same kvelden etter heime hjaa oss?

Aa jau, der fekk verta ei raad med *di*, meinte han far, lova og paa likaste maaten gjera det kunnigt der i heimreppen, og tok endaa skreppa hans med i kjerra daa me sidan køyrde heimatt.

— Fram paa sundags eftan kom karen reikande. Og etter som det leid tok folket fraa grannegardarne

til aa sankast inne i stova, sessa seg paa benkje og i sengjer og kvar dei elles kunde koma til.

Store hoggestabben vaar vart rulla inn burt paa golvet; det var preikestolen.

Det byrja med at framandkaren gav bod slaa upp ein salme; daa so den var sunge, steig han paa stabben tok til aa leggja ut.

Og ja menn var det gut som fekk røysti upp, daa! Det var som det berre dirra og ylte gjennom stova medan han mana fram det heite helvitet, kor grysjelegt dei ufrelste sjælerne hadde det der, kor diplegt dei skar tenner, banna og skreik naar djevelen og englarne hans slo klørne i deim og duppa deim ned i brennande svaavel-sjøen, so blaabrandute logarne skola og skvatt.

Men med eitt var han so mjuk og mild i maalet daa han tok til aa fortelja um Vaarherre i himmeriket kor god han var, kor ovleg dei sæle vart fagna hjaa honom uppe i den ljose staden med gator av gull; der gjekk dei ikring i lange kvite klæde, med gullkruna paa hovudet og palmegreiner i henderne, medan den eine gudsengelen fagrare enn den andre fauk til og ifraa, leikande paa gullharpa og syngjande den nye songen um lambet som var slagta.

Og no vilde han beda oss kvar og ein velja, anten me vilde høyra heime der nede eller der uppe, naar tidi kom at det vart aa segja farvel til denne jordhytta her.

Men det laut me vel hugsa paa, at berre den fekk ervelut med Kristus som skipa seg etter bodi hans; og no var dette Kristi klaare bodord til oss: aa leida dei arme heidningar ut or villa og attende „til hans hjord og sande faaresti“.

Las han upp or ei bok og orda vidare ut um kor øgjeleg det stod til der ute hjaa heidningarne, og kor naudturvelegt det var aa koma deim til hjelp, som heldt paa stræva og kava med aa kveikja ljós i dette forfælande myrkret.

— Der var, daa han slutta, snaudt nok eit turt auga inne i stova; og som han so lét hatten gaa ikring, tok baade den eine og den andre til aa leita pungen fram or lumma.

— Eg fór meg veit at ikkje ordet av heile tala gjekk meg i miss der eg sat paa vesle krakken min beint nedan stabben, og kløkt i hugen var eg so visst som nokon.

— Fram paa kvelden høvde det seg so at preikaren og eg kom til aa prata.

„Elsker du Jesus du, gutten min?“ sa han.

— — Jau — — eg gjorde nok det.

— Ja, for Jesus var so snild han, og heldt vissa so mykje utav alle dei smaae.

Eg kunde no segja ifraa eg, at eg hadde fem brøder deruppe hjaa honom.

— Um so ikkje eg og hadde hug koma der? — For han vilde vona der enno ikkje var noko som heldt *mitt* hjarta burte fraa Jesus.

Men kor han kom til aa venda og snu, nok er det, han fekk endeleg vita at eg hadde slik ein makelaus triskilling som var meg so serlaga kjær.

Ja, den laut eg segja meg laus fraa; for yver dørstokken i gudsriket kom ingen med framande gudar i hjarta.

Eg spurde handfallen um mindre ikkje kunde gjera det. Eg hadde ein sliten vest, som var vorten meg heller liten og; men eine lumma var enno plent

like god som ny. Naar eg no bad meg lov gjeva den vesten til han vesle Mons Bakken — han hadde korkje far eller mor, han stakar! — tru ikkje *det* vilde gjera god mun? — medan eg tenkte med sjølve meg, at knapparne kunde eg daa likevel spretta utor.

Nei, det vilde ikkje bata dusti det, let han; *alt eller inkjevetta* det var kravet, og *det* var ikkje aa rikka. — Tok han so upp or frakkelumma ei rund hardla høg massing-øskja, gav seg til aa skruva loket ifraa; ho var paa lag til helvti full av koparpengar, og dei skulde vera — fortalde han — „til en skole for de arme smaa sorte hedningebørn, som springer nøgne omkring og spiser hinanden der nede i Zulu-landet“. — Um eg no slepte triskillingen nedi der? — — so kunde han og fortelja andre born der han fór fram kva *den* vesle guten hadde gjort for dei stakars heidningarne.

Dette var just aa taka meg paa meinaste stellet; naar eg so og samstundes kom so vel inn i det med Vaarherre, — — ja, daa fekk det ikkje hjelpa, eg laut lata staa til!

Men ja menn vart det meg likevel ei tung gonga uppetter til trepikkar-holet; og eg kjende det som vilde føterne ikkje flytja seg under meg daa eg endeleg var paa nedvegen. Stana gjorde eg rett som det var, saag paa skillingen, blenkte han paa trøyeermi, og var fleire gongjer iferd med aa snu. — Men so tok eg meg saman, gjekk med støde stig beint inn til preikaren, snudde andlitet ifraa — — — og straks etter hørde eg triskillingen fara klingrande ned i penge-øskja.

— Men det kann vel vera at eg kjende meg

byrg og heppen no naar det fyrst var gjort! Eg totte eg hadde stridt den gode strid og vunne siger, og eg er rædd at hadde nokon av granne-gutungarne den kvelden neita meg retten til gudsriket, vilde der vanka all den stryk eg kunde gjeva.

Eg gav meg ikkje fyrr eg fekk lov vera sengjefelag med preikaren um natti; eg totte det kunde høva det, etter som no han var eit guds-menne han og. — Og snart sov eg den rettvise sin svevn.

— Fram i graalysingi vakna eg med ei usæl kjensla av at nokon heldt paa strypa meg. — Preikaren, han laag sov og raut som du skulde høyrte ei kaffikvern.

Daa med eitt datt det yver meg med ei forfælande tyngd at triskillingen ikkje var min lenger!

Nok freista eg med same leita fram att dei grunnar som igaarkveld hadde so stort eit evle; nei, det vart som aa gripa i røyk det.

Det rann meg i minne alt eg hadde sett inn paa den eigneluten; — og no! — — at eg daa kunde vera slik ein braavim!

— Øskja stod der straks framfyre meg paa fote-fjøli og blinka; — — der var han!

— — Naar berre eg torde! — — For det var no ikkje sagt mannen med snøggaste fann paa sjaa *etter*, eller um so skulde henda, daa illetru *meg*; — so sagte kom han til aa fara kring skrøyta *av* meg plent like godt.

— Og Vaarherre, som var so god, so god, vilde nok sleppa meg inn til seg kor som var, naar eg angra hjarteleg etterpaa og var snild og lydug gut.

— Elles kunde ingen vita kven han *var* for ein denne framandkaren. Kann henda naar alt kom

til alt, han stakk pengarne i si eigi lumma, land-lauparen!

— — — Og hadde nokon raaka koma inn i ny-stova paa Kvaale um ei rid, vilde han ha funne meg i berre skjorta standande paa knei i sengi iferd med aa skruva loket av penge-øskja. — Jau, so varde det heller ikkje lenge fyrr eg aa nyo hadde triskillingen millom fingrarne. Han var lett nok aa kjenna der han laag i kopardungen blenkte og skein.

— Men ikkje fyrr fekk eg smetta meg under felden att fyrr samvitet vakna med ofseleg magt. Skillingen brann meg i handi som var han gloande; eg hadde kjensla av at maken til styggedom visste eg meg ikkje, og meir enn gjerne vilde eg ha lagt han tilbake, men torde ikkje rikka meg av flekken, for eg fælte hin-mannen skulde koma fakka meg med same. Skolv gjorde eg som eit ospelauv, kald-sveiten taut fram yver heile min kropp, og endeleg braut stridgraaten laust.

Preikaren vakna og spurde undren kva som var tiss. Hakkande og hikkande kom eg so fram med kva ilt eg hadde gjort, og bad og velsigna honom taka den usæle triskillingen attende.

„Nei, mit barn,“ svara han, „det være din straf at du selv maa beholde den sølvpenning for hvilken du som Judas Ischkarioth har solgt din herre og frelser.“

Aa jau! tuta eg, — han maatte, han maatte! for utan fekk eg aldri meir ein glad time! — han laut! — han laut!

Og paa seinsten vart det so at han gav etter. — Men det veit eg, det var med hugen heilt annar-

leis audmjuk og smaalaaten eg denne gongjen høyrde skillingen fara klingrande ned i øskja.

— — — Eg vart lenge liggjande vaken den morgonen frametter; eg laag tenkte og gruna paa so mykje og mangt.

Og daa eg endeleg sovna att med same det ljose solauga blenkte fram yver Li-nipa og keik inn gjennom ruta, daa hadde eg lova Vaarherre at eg vilde verta missjonær.

— Men at den lovnaden aldri vart liv, — — *det* likevel er ikkje triskillingen si skuld.

BERRE EIN HUND

I.

Han Hall var ikkje anna han stakar, han var berre ein hund.

Men um han no og berre var ein hund, so var han daa kor som er ein framifraa hund; han var framifraa baade stor og klok, og livde dertil sitt hundeliv so framifraa utbytt av lagnaden millom lukka og ulukka, at livssoga hans, vissa for meg, eig fullt so vel krav paa aa minnast som mangt eit mannsliv.

Men fyrr eg no held vidare fram, lyt eg fyrst faa lov ganga noko attende og fortelja litevetta um nystova heime paa Kvaale, og kor det bar til at ho vart bygd.

Godfar min, han gamle Per Kvaale, var innpaa fem og seksti aar gamall daa han fylgde andre kjer-ringi si til jordi. Men der var livseld og livshug i gamlen enno; ikkje lenger til enn aaret etter kom det upp, han hadde i tankar aa gifta seg att, og det med ei taus paa godt og vel dei tvo og tjuge.

Same sumaren var det han fekk bygt seg nystova. „Fær du ein gamall mann, so skal du no likevel faa deg ny stova, Mari,“ sa han godfar.

Nystova var bygd inn ved den gamle, der far min, som no hadde teke imot garden, skulde halda hus; der var dør imillom.

Ho var reint namngjeti radt fraa fyrstningi denne stova hans godfar, hev eg høyrte segja, med di ho var det einaste maala huset som fanst paa lang leid. Blodraud som ho var, gløste og glimde det av henne uppe paa Kvaalshaugen, synberr som ho laag der framfyre heile bygdi.

Det fyrste som eg minnest, var no han godfar longe gøymd under torva; enkja hans var fari til Amerika, til ei syster ho der hadde, og nystova var komi i far min si eiga.

Ho var no ikkje just so glimande aa sjaa paa no lenger; bordklædningi var sprukki, og maalingi bleikna der ho ikkje var avdotti. Men endaa var no nystova paa Kvaale haldi for aa vera den gildaste stova der i bygdi.

Og inni var ho rett fin, etter høvet. Golvet var jamnaste reinskura, medan dei andre stovegolvi i grendi kunde takka til fekk dei seg ei laug til kvar høgtid. Tvo veluppreidde sengjer stod der alltid, og dei kom mang ein gong vel med, naar presten eller skrivaren eller og einkvar turisten skulde hava hus for natti i Hallvardsreppen.

II.

Ja, so var det daa den vaaren eg hadde fyllt mitt tolvte aar, — det var endaa den same vaaren mor-bror min, han Ivar Lunde, bleiv i Lønsosen.

Det var ein dag framunder jonsok, og me sat endaa og dogurda oss heime paa Kvaale, daa me,

best som det var, hørde gardshunden vaar, han Passupp, taka paa aa halda eit syndeleven nede paa vegen. Han illgøydde, og han kvein og bar seg so det var reint ulikt. Men ender og daa kom der med innimillom eit glufs so grovt og holt at det var diplegt aa høyra.

„Nei, men so spring daa ut, du Per,“ sa ho mor, „og sjaa kva det er hunden baskar med!“

Men enno fyrr eg vel hadde fenge lagt skeii fraa meg og kome meg fram fraa bordet, hørde me stig ute paa tunet.

So tok det i klinka, og inn igjennom dørglytten stakk det med same eit mannlikan, slikt at eg enno aldri maken hadde set.

Lang var han og smal var han som eit rive-skaft; hatten hans var liten og striput, andlitet tunt og treturt, med naseklemma og uhorveleg langt ljost kinnskjegg; trøya og knebroki var roglelita som ei røy, sokkarne graae, og snørestyvlar hadde han oppetter dei tvo pipestylkjerne til smalleggjer.

Han vart standande eit ørlite bil med klinka i handi og bisna paa oss; so nikka han, krøkte seg under tverstokken og steig inn.

„Aa nei, aa nei!“ sa ho mor, og flutte seg lenger inn paa benken.

„Jau, beiske deg!“ tok han Salamon, tenest-drengen, i, heller noko laagt.

Men daa eg so samstundes vart stird framum honom som inn var komen, kunde eg ikkje halda meg fraa aa setja i eit illskrik av rædsla.

For der attum honom stod med labbarne paa dør-stokken og glodde inn i stova eit ubeist so skræmelegt, at eg ikkje kjende føterne under meg, so fælen vart eg.

Trollet tottest meg vera likso stort som ei liti kviga; det var brungult paa lit, med noko myrkare ragg framme paa halsen, og so hadde det ein kjeft med slik ein tanngard, som det stod der og teva og hengde med tunga, at det maatte kunna tyggja ein slipestein.

Eg var viss paa det ikkje mindre kunde vera enn ei løva, ein tigerkatt eller eit anna av dei glupande udyri eg just hadde lese um i „Jagthistorier fra Afrika“, som i dei dagar fylgde med „Almuevennen“, og eg venta meg ikkje betre enn at me paa raude rappen skulde verta sundrivne og uppetne alle ihop.

Men so gale gjekk det no ikkje heller, og daa eg saag rakken for det fyrste vart standande der han stod, krøkte eg meg opp under kraaskaapet, og slo meg til tols so godt eg kunde.

Medan so hadde han, reklet, stroke hatten av hovudet og sjøkla fram yver golvet.

Han far var den som fyrst fekk maalet upp. „Kvar er denne karen ifraa daa?“ spurde han.

Men der var ikkje meining skapt i det som spøkjelset svara, det let som berre „viski vaski ruski raski“, alt saman. Og so log han og riste paa hovudet og bar seg so eg ikkje kunde halda meg fraa aa læ, endaa so rædd som eg var.

„Aa snakka ditt morsmaal, kar, og statt ikkje so og skapa deg!“ meinte han Salamon.

Men fanten lest aldri høyra, han, gjeng fyrst burt og glytter inn i kleven, snur seg so mot nystova; der gjeng han inn, med det store gule ubeistet labbande etter seg.

„Kva er daa dette for noko,“ fór no han far

upp, greip til sida der kniven hekk, og steig fram fraa bordet.

„Aa Gud betre meg, no skal du sjaa han stel sylvskeierne mine!“ tutra ho mor.

Men daa kjem villtysket i det same inn att, dreg upp setleboki si og legg ein tidalarsetel burt i vindauga framfyre han far. Og so peika han mot nystova og nikka og log att so det var ikkje anna aa tru enn han maatte vera komen beint fraa galehuset.

Samstundes kørde der ei kjerra upp fyre døri, og han Lars Haugen, skytsmannen nede i dalen, steig inn.

„Goddag i huset og takk for sist!“ helsa han. „Eg ser fanten er alt fyrekomen,“ sa han; „han klufta ifraa meg nede i bakkarne, daa eg peika det var hit me skulde.“

Goddag og sjølv takk for sist!“ sa han far. „Men er det du, Lars, som er ute og fer med jolebukk no ved jonsoktider?“

„Ja, du maa so segja,“ svara han Lars. „Skræmde han ikkje mest vitet av baade kjerring og born heime hjaa meg daa han kom der i dag med skrubben sin! — Han hadde med seg brev til meg fraa futen Thorsen paa Eide. Futen skriv det er ein engelsmann som skal vera her sumaren frametter og fljuga um i fjelli, kva no det skal vera godt for! So bed han meg finna honom husrom, og so tenkte eg kann henda du Torstein kunde hava raad med di. — Pengar hev han flust av, skriv futen, so du fær deg godt betala.“

Ho mor var no ikkje vidare moda paa hava korkje fanten eller skrubben hans i husi sine. Men kor som var, so vart det no so paa resten, dei

skulde faa lov til aa vera. „Pengar er pengar, og tent er tent,“ sa han far, han hadde det ordtøket.

Og soleis gjekk det til at „mister Johnson“, som engelsmannen namngav seg, eller „meistaren“, som han snart vart heitande i bygdi, kom til aa bu i nystova, baade han og hunden hans. — For det var no ikkje lenge fyrr eg forstod so mykje, at beistet likevel berre var ein hund, og det endaa ein snild hund, som ikkje baud paa vera nokon til meinka.

III.

Men den hunden, det var han Hall som eg tala um, „master Hall“, som husbonden hans jamt kalla han.

Ja, det var mykje til greidor med den velsigna hunden. Eg kann just ikkje segja ho mor vart vidare blid daa ho saag engelsmannen gav honom av den beste mat paa bordet fanst, og lét honom eta or ein av hennar finaste talkar. Men daa han so tok det gildaste tæpet hennar, ei brudegaava fraa mor si eigi syster, og lét hunden reida seg bol paa, gjorde ho baade gret og let, og det var ikkje meir enn so mister Johnson vann bøta skaden med ein femdalarslapp.

Han Passupp vart noko som ein avsett lensmanns-dreng han, stakar, fraa den tidi han Hall kom i huset. Det var med naudi han ender og daa vaaga seg inn i stova til aa faa maten sin, so trygg og heimekomen han der hadde vore. Og aldri fyrr fekk han auga paa den gule engelske storkaren, som truleg var altfor storlaaten til aa bry seg vidare um

honom, fyrr han krøkte rygg og pilta smaaknurrande burtetter med rova millom bakføterne.

Me hadde i fyrstningi ottast mykje for det vilde verta so paa lag umogelegt for engelsmannen og oss aa skyna kvarandre. Men det gjekk ikkje so ille med dette endaa. Det var reint utrulegt som han vann greida seg med fakter og minor, og som det leid kom han no etter mangt av maalet vaart og.

Han var i det heile ein snild og godlynd mann, denne mister Johnson, endaa so vimen han var. For maken til skruv skulde du aldri ha set, naar ridi kom paa honom; han kunde bera seg daa som var han rispande galen og vel so det. Soleis andre sundagen etter han var komen. Dreg han so paa seg sundagsbunaden som enno hekk etter han godfar, og gjev seg paa kyrkjeveg i raudluva, kvit grønkanta vampe, raud vest, gul skinnbrok og sylvspente skor, jamvel med piggstaven hans godfar i handi.

Det var vel bisning paa kyrkjebakken, skulde eg tru, daa han soleis budd, høg og stiv, steig fram millom aalmugen.

Ein dag hadde han vore ute paa veiding, men ikkje funne livende aa løysa skot paa. Kom han so paa heimvegen nede i lidi frampaa den staute gjeldbukken hans Ola, lauskaren vaar. Og dermed so klemde mister Johnson til, han, og skaut so bukken trilla daud nedetter. — Aa ja, ikkje for di at han Ola tapte paa det; bukken vart nok bøtt, skulde eg meina.

Eg gløymer aldri eit spikk han gjorde daa eg ein gong ein solvarm sumardag var med han uppe i Stølsfjellet. Best som det var raakar me der frampaa

ein gamall taterfant, som kom raklande hitetter med sekken paa ryggen. Fantekroken bad um tobak han, og det fekk han, og endaa ein dugeleg dram attaat. Han var ikkje so spar paa sovore, mister Johnson. Men kor det no bar til, nok er det, han fann paa taka upp tvo, eller det var tri dalarsetlar, som han baud gamlen, um han vilde dansa spildrende naken paa ei snøfonn der laag. — Og taterfanten so gjorde, han, kasta av seg fillorne sine og hoppa og krukke seg ei stund so godt han kunde, stakar, med snøen under dei berre føterne sine; medan stod engelsmannen so aalvorsam som han var i kyrkja og rita honom av i boki si.

Eg kom snart til aa verta som ein tenar eller ei fullmegt hjaa mister Johnson, eg. Eg sprang ærender for han, gjekk paa posthuset og so burtetter; fylgde han gjorde eg og som tidast.

Og ikkje at eg skulde hava meinlika for det, trur eg! Pengar fekk eg av han rett som det var, bilæte og god mat og, so det var reint høgtid for meg no frametter.

Det var ingen faare um han far baud paa smyrja meg upp heller, naar engelsmannen var heime; eg flaug berre uti til honom daa, og so var eg berga.

Mest til kvar einaste dag var mister Johnson ute og flaug og kleiv i berg og nutar. Og der er no endaa nøgdi av sovore heime, skulde eg tru; ein skal hava vondt for aa sjaa so ville og sundrivne fjell som der. Og ja menn var han mykje verre enn den verste berggeiti. Det var reint umogelegt aa tru det farande for folkefot der *han* klødde seg fram. Han saag ikkje faaren fyre seg, kor det saag ut.

„Aa ja, han gjev seg ikkje fyrr han fær slege seg i hel,“ sa folk i grendi.

No var eg, um eg sjølv skal segja det, ein rask, urædd gut. Nokolunde kjend var eg og der i heimfjelli; der hadde eg fare um etter sauer og geiter eller etter kraakegull og sisselrot baade tidt og traatt; so engelsmannen jamnaste ikkje brydde seg um aa hava nokon annan med seg enn meg.

Men det stod hardt fyrr eg fekk lov av ho mor til aa vera med paa desse agelause ferderne. Eg maatte lova baade med hand og munn at eg skulde sjaa meg vel fyre, og ikkje ganga etter der det var faarlegt.

Og mister Johnson var svært so rædd um meg han og, soleis. Bar det paa livet laust, fekk eg aldri lov vera med, men maatte vera att einkvar staden med hunden og nisteskreppa. Det kunde daa vara mest heile dagen fyrr me saag likt til han att.

I desse stunderne var det den trufaste venskapen millom meg og han Hall kom upp. Me laag no og skjegla heller framandt til kvarandre fyrstundes; men daa me vel baae tvo fann dette hardla stusslegt i lengdi, maatte me noko finna paa, vilde me faa tidi til aa ganga.

Og endaa so vyrdsam og gamalklok i all si ferd hunden var naar husbonden var til stades, vart det snart ingen ende paa alt det löglege han kunde hitta paa, naar me var paa tvomannshand soleis. Han bykste gøyande etter dei steinar og paakar eg kasta, flaug ender og daa oppetter meg, la labbarne paa akslerne mine, og so bar det i tak med oss so me rulla koll i koll burtetter. — Men vaar beste moro

hadde me av aa grava etter myser og lemende under steinar og tubbor, so berre moldspruten stod.

Det var no og reint makelaust til vit der sat i den hundehausen. Ein gong me var uppe i fjellet ei mils veg heimanifraa, batt engelsmannen reise-flaska si med ein liten setel attved um halsen paa hunden, og bad han gaa. Eg trur ikkje det varde yver ein times tid fyrr han var der att, med flaska full av vin og med namnet hans far paa setelen.

Mister Johnson fortalde endaa, so vidt eg vann skyna honom, at han eingong i England fekk „master Hall“ til aa symja med den eine enden av eit reip i kjeften ut til ein mann som laag og baska i elvi og heldt paa aa bliva. Og mannen vart berga, han, soleis, høyrdest det ut til.

IV.

Ja, det var hugnadsame dagar desse. Det var berre synd dei skulde faa slutt so braatt, og so paa slik ein uheppen maate som det dermed bar til.

Der stend so paa lag ein fjordungs veg nordan-fyre Kvaale ein nut dei kallar Jorbergnuten. Han er namngjeten vida, baade innan- og utanlands, denne nuten. Men so er det no og ein ovkar aa sjaa til. Han er yver sine fire tusund fot høg, og sting ende i vêret paa dei tri sidorne, jamlagd mest som han var hoggen; men uppe er han so fint svarva som det skulde vera ein sukkertopp. Til den fjorde kanten, der han heng saman med fjelli innanfyre, er floget korkje so høgt eller so bratt, og upp der er det ingen vidare vande naa toppen.

Midt uppe i veggjen som snur ned mot dalen, er

der i denne nuten eit trillande rundt stort hol inn igjennom berget, og der, segjer segni, held ein drake hus.

So langt folk kann minnast attende hev berre tvo menne vøre uppe i dette holet, og det var endaa han Hans Kvaale, farbror min, og so han Ola Teigen, sonen paa grannegarden. Dei kom ifraa det med livet baae tvo; men han farbror sa ofte det, at so rædd som den gongen hadde han aldri vore korkje fyrr eller sidan. Og han meinte paa di, det hadde fulla gjenge deim verre enn ille, um han ikkje i verste naudi paa nedvegen hadde lova tvo geitebrimostar og ein saueskrott til dei fatige, so sant Vaarherre lét deim koma heilskapa ned att.

Um drakehiet kunde han ikkje større segja, enn at det saag ut til aa gaa myrke berget stadbeint inn igjennom; men dei hadde ikkje ljøs med, og torde ikkje gaa lenger enn dei hadde ljøsken av dagskimten.

Dette drakeholet i Jorbergnuten hadde mister Johnson gjenge og teke sigte paa like fraa han til bygdi kom. Ein gong prøvde han paa gaa upp der han farbror og teigsguten hadde gjenge. Men der laut han snu paa halv veg; for ei steinskrida hadde aaret framfyreaat teke med seg alt som til fotfeste brukande var.

So var det daa at ulukka vilde han skulde faa auga paa ei smal skør, som dreg seg som ein myrk traad upp og fram tvers yver den nutveggen som vender mot Hallvardsreppen, og endaa heilt um paa den andre sida burtimot der drakeholet er.

Men midt under denne tverskøri, djupt, djupt nede, er det „Helvite“ ligg, — for det er namnet me der heime hev paa det tronge, forfælande braa-

djupet millom Jorbergnuten i nord og Teigsstupet i sør.

Og namnet kann for so vidt høva og, som der i manns minne er fare baade folk ôg fe derned, men endaa ikkje beinet kome fram att i dagsens ljøs, minder det daa skulde vera at Jorbergelvi som fysser derigjenom, bar einkvar molen ut med seg i det vaate fanget sitt.

Burtetter denne skòri var det engelsmannen so hadde sett seg i hausen aa naa fram til holet. Han laag i samfulle tvo dagar og keik i kikaren sin framfyreaat til aa merkja seg ut vegen han hadde aa ganga.

„Bed deg Gud til hjelp, og vis den freistande djevel fraa deg, menneskje!“ sa han far. „Men hev han so stor magt yver deg at du situpp lyt gjera av med deg, so gakk heller stad byks utfyre med same.“

Men engelsmannen vilde det han vilde, han. Og ein speglande fin morgon, tvo maanader paa lag etter han var hitkomen, tok me i veg.

Eg og hunden fylgde so langt som fram paa Teigsstupet; der skulde me vera att, me.

Men var det ikkje plent som hunden skulde ha ottast for ei ulukka! Han pla no alltid roa seg hjaa meg; men den dagen vilde han ikkje slaa seg til tols. Han kraup burt til føterne aat husbonden sin, dilla med rova, saag upp paa han og kvein so det var reint grøtelegt; der maatte endaa mynduge ord til fyrr han vilde lita.

So gjekk mister Johnson uppum fossen og yver brui han, starta seg oppetter berget til han naadde tverskòri, og tok so paa føta seg tverbergs hitetter nuten.

Fyrstundes gjekk det so radt ein berre kunde ynskja. Men etter lenger han kom fram og upp, var det likt til at skøri vart smalare og verre aa ganga.

Smaatt um senn hadde han likevel rokke so langt at det berre var glapet, so paa lag eit byrse-skot breidt, beint yver millom han og oss, so eg saag han naudende vel og kunde fylgja med augo kvart stiget han tok.

Hunden sat og stirde so augo i han glimde som berre gløder, og gav seg ille gjorde han rett som det var. Eg for meg kann segja eg var so paa livet at eg knapt torde anda.

Det var ein liten bergknatt engelsmannen laut framum, som saag ut til aa vera honom mykje til meins. Han freista baade ein og tvo gongjer, men laut jamt draga foten til seg att. — Eg vart glad daa eg saag han gjekk nokre fet attende. „Gud-skjelov, no skal du sjaa han snur!“ tenkte eg. Men det vart ikkje noko av med sovore, ikkje; han stod berre eit lite bil og kvilde seg liksom, gjekk so i veg aa nyo. Han trivla etter tak oppetter og nedetter knausen, leita med taatippen etter fotefeste, og tume for tume hadde han soleis drege seg fram, so eg alt trudde honom yver det verste der.

Daa med eitt ramla han laus, tok fyrst inn paa fjellet tett nedanfyre, gjorde eit par kast i lufti, og so stupte han med hovudet fyre og armarne vidt utslegne like lukt ned i myrke djupni.

Eg minnest som i ein draum at eg hørde eit skræmelegt yl innved meg; so hugsar eg ikkje vidare, fyrr eg kom sendande heim paa slaatteteigen og skreik, at engelsmannen var faren utfyre.

„Gud trøyste meg, kva er det du segjer!“ ropa ho mor, og lét grasfanget detta.

„Kvar helst, gut?“ spurde han far hardt.

„Aa . . han . . han . . datt i Helvite!“ tuta og hikka eg.

„Ja, so fær han nok i Guds namn vera der og daa, so visst som mannemagt er faafengd,“ sa han far med dirrande mæle. „Eg kunde tenkja det var noko han bala etter.“

Han og han Salamon treiv kvar sitt reip, og burtetter bar det, endaa me altfor vel maatte vita det ikkje var tenkjande paa berging eingong. — Det einaste minne um mister Johnson me der burte saag var hunden hans.

Ja, han Hall, stakar! han var reint som ifraa seg han. Gøyande og ylande flaug han att og fram nede paa stupet, gjorde ender og gong i tanande laup ein snert uppum brui, og so attende. Paa seinsten drog han seg fram paa floget, nedfyre der me fyrr hadde sete, so langt som berre han koma kunde, og laag so og stirde ende ned fyre seg i det gapande sluket. Det var ikkje raad faa han der ifraa, med alt det me lokka. — Ut paa kveldkanten gjekk eg dit burt med litevetta mat; men han vilde ikkje smaka biten.

Han vart verande der ved den djupe gravi aat husbonden i samfelde tri døger, og kveldarne utyver kunde me endaa like heim til Kvaale høyra omen millom fjelli av dei uhuglege yli han stundom sette i.

Men tridje dagen, daa eg fram paa eftansida kom og kalla paa han, kraup han seg endeleg frametter til meg, merkt soleis av den vonlause sorgi, at eg, hugsjuk som eg sjølv var i mitt mjuke barnehjarta,

slo armarne um han og gret som eg skulde vera dengd.

Fraa den stundi heldt han seg til meg med ein truskap som var reint vedkjømeleg. Det var som han visste han no ikkje hadde nokon annan enn meg, som brydde seg um han.

Han fylgde med heim. — Daa me kom inn i stova var det som han livna upp; han flaug mot nystovedøri, gøydde og gnistra og gav seg ikkje fyrr han slapp uti. Han snusa og leita romet rundt fleire gongjer. Dermed var det liksom han seig ihop att, og so gjekk han sin veg. — Sidan baud han aldri paa koma uti nystova meir.

. . . „Nei, men so gjev daa stakars dyret noko aa liva av!“ sa eg.

„So laga til graut og mjølk aat han i koppen hans Passupp, du!“ svara han far.

„Men . . . eg er rædd, han ikkje vil hava det!“

„Jaja, so fær han eta den maten han sjølv hev daa,“ meinte gamlen. „Der vert ikkje gjort større krus med han heretter. Men er han svolten, gjeng det nok ned.“

Mjølki var sur som brim, og den sleipe koppen lukta verre enn ille. Ikkje fyrr hadde hunden snusa til det fyrr han snudde seg ifraa og saag upp paa meg med eit augnelag som vilde han spyrja, um det kunde vera meiningi mi han skulde eta so ufysen mat. Han var ikkje van med sovore han, skulde eg tru, og vanen er vond aa venda for baade folk og fe. — Men eg hadde ikkje betre aa bjoda eg, raadlaus som eg stod, med graaten i halsen. — Endeleg prøvde han med eit par bitar, gjekk deretter burt og ringla seg ihop paa golvet ved peisen. —

Det vart brorparten av min eigen smørkling som gjekk i han daa fyrst han far vel var ute av stova.

Det vart mi største umsut i dei fire fem vikorne som no gjekk, dette aa finna han Hall mat. Sjølv skifte eg no alltid trufast med han, jamvel fekk eg no og tigga laust eitkvart kjøtbeinet, og daa han dertil, som det leid, laut venja seg taka til takke med grauten, vart det endaa so han berga seg.

Men han var ikkje lenger den staute sjølvbyrge karen han fyrr hadde vore. Han gjekk der og drog seg som ein skugge, og lét seg lita med nokosonær alt. Sneist etter vart han jamnan av dei vaksne der paa garden; men han baud aldri paa setja upp. Han smatt berre undan og heldt seg or vegen so godt det var gjerande.

Jamvel han Passupp, den krøkja, vart smaatt um senn so modig at han vaaga seg til aa retta rova i vêret og bysta seg, naar han gjekk framum honom.

V.

Men so hev eg no aa fortelja, at um uheppa med mister Johnson vart det same dagen han var utfyrefaren sendt bod til lensmannen. Og ein dag i vika kom stemnemennene og skreiv upp alt som etter honom var.

Ein maanad paa lag leid; so lét lensmannen oss vita, at eignaluterne etter engelsmannen, med undantak av nokre bøker og anna smaatt som vart aa senda yver til England, skulde seljast paa ein auk-sjon som komande vika var tillyst heime paa Kvaale etter han gamle Hans Krokolid, husmannen vaar hadde vore.

„Du fær kjøpa hunden, du Per, daa,“ sa han Salamon og lo.

„Det er daa ikkje sant, far?“ spurde eg hand-fallen.

„Kva slag?“

„At han Hall skal seljast um maandagen?“

„Nei, du vilde kann henda me skulde hava han gangande her paa gjestebodskost lenger, du?“ svara han. „Eller kanskje du trur det svarar rekning for gjødslehaugen si skuld?“ la han til og kaldflirde.

Eg snøgga meg paa døri so fort eg kunde. — Arme Hall! korleis skulde det so verta med honom.

Med hovudet hans i fanget mitt laag eg til fram imot kvelden uppe i urdi og gruna paa raad. Eg kjende det som det var ein heilag skyldnad eg hadde paa meg aa berga han. Men kva kunde, kva skulde eg gripa til? Ei ort og tvo og ein halv skilling var alle dei pengar eg aatte; og endaa sa han Salamon det, at tvoskillingen i grunnen ikkje var nokon tvo-skillling, men av ei utanlands mynt som ikkje gjekk her hjaa oss.

Og um eg no og fekk kjøpt hunden for desse pengarne, kva hadde eg so aa føda han med! —

Eg hadde aldri fyrr visst kor vondt det er like-vel aa kjenna seg kjøvd av dette aa vera for liten og for magtlaus, so hugheil viljen endaa kann vera.

Det var ikkje anna fyre, eg fekk freista med han far att, so liti von eg i grunnen hadde, og so rædd eg og var hans kalde, bitande spe. Eg laga ihop ein heil liten tale eg vilde koma med. — Og daa eg la meg um kvelden var det seinste eg gjorde aa beda so hjarteleg eg vann til Vaarherre, at han

maafte hjelpe meg; so skulde eg verta so snild gut!
— aa, so snild, so snild!

„Far!“ sa eg, so smeikjande eg kunde, daa eg dagen etter kom ned paa aakeren til han.

„No daa?“

„Far . . . kunde ikkje du kjøpa hunden um maandagen?“

Han stod eit lite bil og kaldgrein burt til meg, med eine munnviki oppdregi.

„Jau eg skulde det! Det er ikkje nok med det du sjølv aaret rundt kostar meg i føda og klæde, eg skulde halda hund aat deg og tykkjer du?“

„Men . . . men . . . eg skulde vera so lydug . . . og so trottig til aa arbeida . . .!“

„Eg raader deg til du held upp med det riktet medan tidi er god, gut!“ tok han i med eit maalfelle som eg meir enn vel kjende.

Inkje ordet mælte eg vidare, labba meg berre uppyver og heim.

— So var daa endeleg maandagen komen og med den lensmannen, og av bygdefolk so mange at stova var full mest.

Han Hall stod bunden etter eit tog burte ved omnen. — Han lét dei stella med seg som dei vilde, armingen.

Det varde til framyver non fyrr det vart oppropa det som etter engelsmannen var. Byrsa vart seld, so klædeplaggi og dei tvo kistorne.

„Ja,“ ropa lensmannen endeleg, „so hev me her ein hund, som endaa til kann ganga for baade bamse og skrubbe. — Gjer bod!“

„Ei ort for skinnet til styvels-leggjjer!“ skreik han Lars Lunde.

Eg kjende, der eg stod, kvart ordet stinga meg i hjarta som det skulde vera syls-oddar.

„Ei ort er bodi! Ei ort! — ingen betre? . . . Ein halv dalar daa, for baade skinn og skrov!“

„Ja, daa maa lensmannen vel hava han for meg!“ tok han Lars Lunde frami.

„Ein halv dalar! Tridje og siste gongen, ein halv dalar! — No slær eg!“

„Ja, slaa du!“ sa han far.

Og lensmannen lyfte den little hamaren sin. — Eg heldt det ikkje ut inne lenger, eg skunda meg til dørar; men med same eg fór yver dørstokken fekk eg det gnelle, kvasse ljodet av hamarslaget etter meg. — Eg tok foten aat høyløda, kasta meg ned, reiv og sleit i høyet, gret og skreik, banna til, som eg no aldri var van, slikt at eg mest vart fælen for meg sjølv. Eg var sinna so eg berre koka, sinna paa alle, paa lensmannen, paa han far og . . . ja, eg totte no endaa Vaarherre gjerne kunde ha vore meg noko lite til hjelp, han som hadde so godt for det.

Daa let duren av ei kjerra nede paa vegen. Eg keik ut gjennom eit navarshol; — og der køyrde lensmannen, med hunden slunkande baketter kjerra, bunden etter toget til det eine stoljarnet.

Herregud, at han daa ikkje, so sterk som han var, reiv seg laus og beit og sleit deim sund alle ihop!

VI.

Men det varde ikkje lenger enn godt og vel natti yver fyrr eg hadde han hjaa meg att. Eg stod endaa attum stabburet og lødde staur um morgonen

daa eg med eitt fekk sjaa han koma langbyksande hitetter storaakeren.

Aa, du for fagnad det vart! Eg trudde hunden skulde verta galen av berre gleda, og sjølv var eg so fegen eg baade hoppa og dansa med han.

So truga eg han til aa leggja seg medan eg stilte meg inn paa stabburet og stakk under trøya den tjukkaste og feitaste rullepylsa eg fann. Eg totte han kunde trenga til ein godbit no, stakar.

Men daa var det ulukka laga det slikt at han far gjekk framum, just som eg steig ut att.

„Kva hev du der inne aa gjera?“

„Aa . . . eg . . . eg skulde berre inn . . . etter ein spikar,“ stama eg, — daa eg med det same hugsa paa at spikarkassa stod der inne.

„Det er vel den spikaren eg ser der under trøya di daa, kann henda?“

Eg saag nedetter meg, . . . aa! der stakk den lille rullepylsa fram nedanfyre trøyekanten! Eg vart so rædd med same at eg slepte henne, so ho rulla ned etter stabburstropi og vart liggjande framfyre føterne paa han far.

„Kvar skulde du so slaa den spikaren inn?“ spurde han langt.

Eg slapp for aa svara med di at han Hall nettupp daa kom stingande fram med novi.

„Haa haa! eg kunde mest tenkja det!“ tok han far i, treiv ein stein og grytte i hunden, so han ylande og hinkrande la i laup upp etter bakkarne.

Og so vart eg gripen i luggen og leidd burt i vedhuset, og der fekk eg slik stryk at eg var saar og striput av det i fleire dagar etter. — Og so fekk eg, daa eg endeleg var slept, noko attaat som sveid

mykje lenger enn all lyvjingi; og det var desse ordi av han far: „Lat meg no berre raaka deg paa tjuveveg oftare!“

Fraa lensmannen fekk me sidan høyra at hunden hadde fylgt viljugt med heim. Der var det meiningi aa halda han i band ute i tunet. Men morgonen etter hadde han slege seg reint vill, rive og slite i bandet til han kom laus; og burte var han.

Kvar han no heldt til var vandt aa vita. Eg var tvo gongjer uppetter og leita, men gjorde korkje saag eller høyrde til han.

VII.

Me buførde heim fraa stølen paa denne tidi, og buskapen var slept i heimemarki.

Og no bar det so til, at hunden, som det leid, meir og meir gjekk meg utor tankar for ein annan firføting si skuld, — eit vêrelamb eg vaaren framfyreaat hadde fenge av gudmor mi, ho gamle Ingebjørg Seim. — Det hadde endaa mist mor si, vesle kreket, daa eg fekk det og ol det frametter til det vart slept aat fjellet.

Det var mykje som vesle votten hadde kome seg um sumaren. Var han ikkje vorten slik ein lubbe, at det var reint morosamt aa sjaa! Og tvo smaae nubbar til horn hadde han fenge seg uppe i skolten, endaa det berre hadde vore som tvo erter aa kjenna der um vaaren.

Og so kjælen og kynd som han var daa! Det varde ikkje mange dagarne fyrr kjennskapen vaar var den gamle gode; berre han saag meg kom han kin-

kande seg, dilla med vesle spælen sin og kravde etter einkvar godbiten.

— Det lét so det var nok alt anna enn trygt for udyr uppe i marki den hausten. Fraa grannegrendi fekk me soleis høyra dei hadde funne tvo lamb og ei vaksi geit sundrivne og halvt uppetne seinste vika.

Eg vart illhuga for lambungen min straks eg fekk vita dette, so mykje meir som han gjerne hadde for vane, so som ale-lamb plar, aa halda seg for seg sjølv noko ute fraa dotten; eg lova meg paa at dagen etter skulde han verta innsett.

Og eg hadde kje ottast for inkje noko; for endaa same kvelden fram imot myrkningi kom saueflokken setjande heim i slik ei vitlaus rædsla, som han skulde vera skræmd av bamsen sjølv.

Men vesle vøren min var ikkje med.

Eg gjekk med bivrande hjarta og leita dotten yver tridje gongen, daa han Ola, lauskaren, som hadde vore uppe i marki og hogge famneved um dagen, kom kluftande nedetter, med augo i haargarden.

„Jau,“ skreik han, „no hev eg daa endeleg fenge syn for kva udyr det er! Er det ikkje denne helvites hunden etter engelsmannen kanskje!“

„Han Hall? — Det er daa ikkje raad!“

„Ja ja, gakk berre upp under Kvitaberg, du far min, so fær du sjaa! Vil du finna lambet ditt, so ligg det der so daudt det verta kann, og so sundrive at det er grøtelegt! — Det var ikkje meir enn som so han vilde røma for øksi, trollet, som han stod der yver det og grein møt meg daa eg kom springande til!“

Det ubeistet. Aa det ubeistet! — Aa lambet mitt! — det einaste lambet mitt!

„Ja menn fekk du takk for umaken, du Per og no!“ flirde han Salamon.

— Eg var ikkje lenge um aa faa paa meg helgeplaggi mine um morgonen, daa eg vart paalagd gaa til lensmannen og beda han koma gjera ei greida med hunden sin.

Men det trega meg harmeleg aa sjaa kor skalkut han far kneip lipporne ihop daa han saag kor annsamt eg hadde det med aa koma av garde. — Nei, aa nei, for ein tull, for ein tull eg hadde vore!

Lensmannen banna so det berre gneista um han daa eg hadde bore bodi fram; for det vilde kor som var verta hans sak aa bøta skaden.

Tidleg dagen etter kom han køyrande, og han og han Salamon og tri andre karar, med kvar si rifla paa oksli og med fire hundar i fylgje, tok til skogs.

Utpaa kvelden kom dei heimatt til Kvaale.

Dei kunde segja ifraa at hundarne sistpaa hadde fenge teven av røvaren øvst uppe i Lundeleinerne og jaga han fram. Men han Frigar hans Ola Teigen, som vaaga seg for langt innpaa, vart liggjande att med oppriven mage.

Sidan hadde han Hall — saara som dei trudde av eikor av dei fem kulorne dei sende han — teke laupet inn imillom ville fjelli burtetter Sygneleidi, og det gjorde baade varde og rokk fyrr dei andre hundarne kom tilbake.

Ja ja, han hadde ikkje fortent det betre heller! — Men var det kje endaa so eg ikkje var god for lata vera hava vondt av han likevel, tjonet!

Sidan um hausten var det ikkje merkande til anna enn at kreturi fekk gaa i god fred for udyr. — Og hunden vart korkje høyrd eller spurd, so visst laag han longe daud einkvar staden uppe millom knausarne.

VIII.

Det var mykje til fint og mildt haustvêr me fekk det aaret. Geiterne berga seg sjølve ute til fram i desember, og sauerne med, naar eg gav dei litevetta morgon og kveld. — Ho gamle Sigrid Krøkelid sa ho ikkje slik haust kunde minnast, sidan den gongen han Hans braut beinet sitt i Lønskleivi, og det var tvo aar fyrr han Sjur son deira kom til; men han Sjur var no innpaa dei tvo tjug, ikkje rettare ho hugsar.

So endeleg ein dag, paa lag tri vikor fyre jol, fekk me tjukt snjovêr, og um morgonen var det strjukande føre.

Den som var glad var eg. Ondrarne mine hekk alt longe med sine nye fotband ferdige paa nabben sin attum smidje-ramen. Eg hadde aldri fyrr fenge biken i meg fyrr eg vassa i veg uppyver etter deim; — for smidja heime ligg, som skikken gjerne er, eit stykke fraa dei andre husi, for eldsfaaren si skuld.

Eg hadde alt fenge føterne i bandi og skulde til aa sleppa laust nedetter, daa eg fekk høyra noko liksom gnistra og jamra seg burte i ein bordhaug der laag.

Eg vart undren yver dette, steig av og gjekk burtaat og vilde sjaa kva det no kunde vera . . .

Uhh! so eg kvakk med same! . . . Men . . . var det raad? . . . jau, det kunde ikkje anna vera, det maatte vera han Hall som laag der!

Men nei, aa nei, som han saag ut! Han kunde ikkje eingong segjast vera skinn og bein. At beini var der, var vandelaust aa sjaa, det var ikkje so at kjøtet var til hinder; men skinnet, det var skurva i skurva og saar i saar yver heile hans kropp, slikt eg ofte hadde set det paa sauer som hadde gjenge for lenge ute og frose og svolte haustdags.

Men i same blinken var alt eg imot han hadde, gløymt som det aldri skulde ha vore. Han var atter berre den ulukkelege venen min, som eg var reidug taka meg av alt det eg evla.

Eg passa paa som eg ingen saag ute i tunet aa faa han inn i smidja; men han var so utarm at det ikkje var meir enn som so han vann kreka seg etter meg. — Yver ein aas hekk det ein gamall skinnfeld; den breidde eg under smidjebenken og lét han leggja seg paa.

Og so — ja eg fekk vaaga det, endaa hjarta hamra stygt i bringa mi — paa stabburet att etter ei rullepylsa. Og eg slapp snikkelaust fraa det og denne gongen. — Baketter stillte eg meg jamvel inn i fjóset og mjølka full ei stor svineblaasa som eg sidan tømde i ein tresko uppe i smidja.

Han fille Passupp kom rennande oppetter ut paa dagen, gøydde og bruka kjeft alt det han orka; men ja menn fekk han skyts nedatt, so han ikkje baud paa det meir!

„Nei, kva er det daa du Per hev det so annsamst med uppe i smidja i dag?“ spurde han far.

Jau . . . det var daa ein kjelke eg skulde gjera

meg. — Og so hamra eg innimillom laust baade paa det eine og andre deruppe, so dei skulde tru det var arbeid eg hadde fyre meg.

Eg torde ikkje tenkja paa korleis dette i lengdi vilde ganga; eg fekk lata kvar stund syta for seg, at eg ikkje reint skulde missa modet.

Det gjekk no alt baade godt og vel den dagen til endes. — Morgonen etter, daa eg steig inn i smidja att med ein fleskebit i lumma, fann eg hunden i god ro paa same staden.

Nei, so glad han vart daa han fekk sjaa meg, smaakvein og veifta med rova, og so blidt som han saag paa meg med dei væne brune augo sine, som no heldt paa faa liv og eld att; det var merkande han alt hadde kome seg mykje.

Jamvel den dagen frametter berga me oss fint. — Det tok alt til aa dimmast av kvelden so smaatt, og eg sat nettupp nede i stova og fekk meg nons-maten min.

Men daa var det at ho Olina kom farande hovudstups inn og skreik at den vonde sjølv var uppe i smidja. — Det var som eg hadde fenge ei kald vatsbytta yver meg med same.

„Aa tøv!“ meinte han far.

„Aa jau, jau!“ — tuta ho — det var so sant, so sant som ho stod der ein syndar! Ho skulde upp i smidja etter is-øksi, og sat han ikkje so der under smidjebenken og glodde paa henne med tvo augo so store som talkar, so vilde ho ynskja ho ikkje kom livande av flekken!

„Ja so!“ sa han far turt og gjekk til dørar.

Fram fór eg ifraa bordet, framum honom ute i gangen, og so upp, smelte halvopne smidjedøri i.

„Du kjem ikkje inn! Du kjem ikkje inn!“ skreik eg honom imote.

„Er du galen, gut!“ sa han, treiv meg i armen, kasta meg til sides og gjekk paa.

Men aldri fyrr fekk han dörglytten upp fyrr hunden innanfyre sette i med ei forfælande gøyning og kom dunderande mot døri, just som han far snøgga seg slaa henne i att.

„Men . . . det er daa vel aldri . . .!“

„Aa jau, jau!“ skreik eg, „det er han Hall! — Men du *maa* ikkje gjera han noko! — kjære far, du *maa* ikkje . . .!“

„Salamon!“ ropa han; „Salamon!“

„Ja!“ svara han Salamon nede i staldløri.

„Hev du byrsa di ladd?“

„Ja!“

„So kom med henne daa! — og det paa fljugeflekken!“

Og so kom han Salamon byksande med rifla si i handi.

„Kva er tiss?“

„Aa, gakk berre upp tak luka fraa smidjegluggen, so fær du sjaa!“ sa han far.

„Ja du kann berre prøva!“ skreik eg, „du kann berre prøva, torer du! . . . eg skal skamslaa deg! . . . eg skal . . . aa, eg skal drepa deg, skal eg . . .!“

„Aa, ditt narr,“ tok han far frami, greip meg og meinheldt meg, daa eg alt var paa spranget med ein diger staurende i lufti, — medan han Salamon steig upp, tok luka ifraa og keik inn.

„Haa haa!“ ropa han, „er det du, din rakkar! — Ja, bia no so skal du faa varme maten din, skal du!“

So inn med byrsa; og so small det.

Daa dei lét upp døri laag han Hall daud paa golvet innanfyre.

Eg kasta meg ned yver honom reint som ifraa meg. Eg gret, stridgret, hikkegret so eg plent heldt paa missa anden.

Han Salamon stod attved og flirde og log.

Men han far kom burt og lyfte meg — slett ikkje hardt — upp etter trøyekragen.

„Bed Gud varna deg, og bruk vitet ditt!“ sa han mykje mildare enn han var van, liksom halvt baade undren og ottefull; „for du veit daa det, det er berre ein hund!“

FANTE-NILS

I.

Han var paa alder med meg sjølv, og eg var ein gut millom trettan og fjortan aar, daa han kom der til bygdi.

— Det var ein dagen fram paa hausten, kaldt i vêret so det tok tid for solauga aa tina hela upp, ho laag der graakvit burtetter alle bøar.

Han far og han Salamon var ved kverni, og eg og ho mor var tvo-eine inne i stova.

Ho var iferd med ei kirning, ho, og eg hjelpte henne. Ho hadde stræva fraa morgonen tidleg; men endaa det longe leid fram yver middag, var det enno ikkje sjaaande likt til smør paa krossen. Rjomen berre auka og auka, so ho laut ausa upp i skaaler rett som det var.

„Eg skynar ikkje dette,“ sa ho; „berre det ikkje maa vera framfyre noko ilt noko. Eg er so ottesam for ho Linderos.“ — Ho Linderos, beste kui vaar, stod bui skulde bera.

Daa var det han synte seg i dörglytten.

„So ja menn er no der ein fant att,“ mulla ho mor.

Det var med naudi han fekk maalet upp til eit vesalt „goddag“. So vart han standande burte i peiskraai utan aa segja eit ord; medan ho mor dreiv paa kirna.

„No hev eg aldri set fantegut bljug fyrr,“ sa ho stillvore.

So fillut ei menneskja hev eg ikkje skoda korkje fyrr eller sidan. Det var som eine traven berre slo etter den andre nedyver heile hans likam. Det skein jamvel inn paa skinnet sume stader, og paa føterne hadde han kje anna enn leistar som botnen var sliten utor, so ein saag vaate faret etter tærne hans der han hadde stige paa golvet.

„Er du ute bed deg?“ spurde ho mor endeleg.

Jau, det var nok so.

„Er du aaleine?“

„Nei, ho mor og systkeni mine — — og so han Anton gjekk framum nede paa vegen, dei.“

Kven han Anton var.

Aa det var — — far hans, det.

„Ja, eg fær vel finna deg litevetta i posen din daa,“ sa ho. „No kann du hjelpa han Per, du, aa kirna, so gjeng eg stad ser til kui med same.“

„Kva heiter du?“ spurde eg.

„Eg heiter Nils.“

„Nei, høyr no, Nils,“ sa eg, „no skal me nøyta oss so me fær smør til ho mor kjem inn att; for daa kann du tru det vankar kirnebite som duger!“

Ja, det var han straks med paa. Eg heldt kirna, og *han* bruka krossen so rjomen berre dura og saud.

Men anten no eg var for slepphendt, eller han la for stort eit evle i, — nok er det, me visste

ikkje ordet av fyrr kirna var velt, loket ifraa, og rjomen fløymande kvit og feit utyver golvet.

Sanselaus tok eg laupet, so kirningi spruta og skvatt meg um leggjerne, ut i gangen, upp paa kove-loftet, — og han Nils etter.

Jau, der hørde me ho mor koma.

„Nei, aa nei, desse gutungarne, desse gutungarne!“ skreik ho.

Det var henne vandelaust sjaa rjomefaret etter oss paa nabbarne veggen upp.

„So det er der de er, skarvarne!“

— Inkje ein knyst.

„Ja ja, bia berre til han far din kjem, so fær daa du Per ditt; og fantetraven kann no lita paa han skal i lensmannsholet, han.“

„Gud trøyste og betre meg! — det er likso godt eg spring i fossen straks,“ hiksta han Nils so hjarte-saart at det var kjøvande aa høyra.

Eg kjende som ein varm straum stiga meg upp fyre bringa. — „Mor,“ sa eg, „det var eg som gjorde det.“

„Aa, eg tenkjer endaa de var like gode um det baae tvo.“

„Nei, skuldi var mi — — og du skal faa alle skillingarne mine — — og eg skal vera so lydug og beinkesam — — og du kann gjerne faa lov lugga meg og — — — berre, berre du ikkje vil gjeta det til han far!“

„Ja kom daa ned att, tjonsungar!“ sa ho; men eg hørde paa maalet at det verste med *henne* alt var yver.

No bar det til aa ausa rjomen upp, turka og fli. Dei som stod seg paa leiken det var grisen og han Passupp.

— Og han far aldri fekk vita dusti, han, daa han kom heimatt um kvelden.

Han Nils fekk munaleg baade i sekken under bringa og sekken paa ryggen fyrr han gjekk.

Men eg gløymer ikkje kor audmjukt takksamt han saag meg inn i andlitet daa eg skildest med han burte ved grindi.

Det sveiv oss visst ikkje i tankar daa at me sidan skulde koma til aa hava so mykje oss imillom.

II.

For det gjekk so at fylgjet vart verande der i reppen.

— Uppe i Seimslidi, paa lag ein fjordungs veg ifraa folk, ligg ein liten plass heiter Harkahaugen; der hadde ingen butt sidan ho gamle Synneva kom i legd.

Og den skarve røykstova der fekk so han Anton leigt seg.

Han var rokkesvarvar og massingsmed, og elles paa tatervis kunnig til noko av kvart.

Og tateren var han fraa ende til annan. Eg hugsar honom som ein lang skonkute rekel, med blaasvarte haarluggen vaksen nedyver laage skallen, brungul i skinnet, med augo som var halvt dulde under augneloki og laag glimde som gloande kol; jamnast skjegla dei undan og til sida, same vegen skeive nasetippen peika; og tunga gjekk honom i munnen verre enn ein kvernekall.

Kjerringi hans, ho Birta, var sterkvaksi og lum-sig, heiltupp ljot, so skrukkute og vesegul i andlitet som eit gamalt utmjølka ku-jur. Det var ikkje

til aa taka i miss at ho var av reine taterslaget, ho og.

Dei hadde tvo smaaborn, ho Tina og han Elias — ei triaars gjenta og ein aarsgamall gut.

Og so var det han Nils. — Han var ikkje lik dei hine han. Haaret var paa lit som bleikraud oska, hudi ljøs, skallen høg og klaar; der laag ei driva av brune freknor yver kinnknutarne og den kvasse, lint bøygde nosi, og munnen og hoka var so fint skorne som nokon deim vilde sjaa.

Det einaste ved honom som gav minne um taterblodet var den brennande, skiftande liten i augo; men augnelaget var godt og truvore, endaa so bljugt og so skræmt. Smaalaaten og sakt var han allstødt; naar han tala høyrdest det som aat han noko av ordi sine i seg att, og maalet hadde gjerne eitkvart attaat som ei rikting nede i halsen. Det var fyrst daa me vart umfram vel kjende eg kom etter, at røysti hans kunde vera baade fager og sterk. — Av vokster var han reint ein kjempekar, breid yver aksler og rygg, og godt og vel eit halvt hovud høgare enn eg, endaa han var ikkje vidare enn ein maa-nad eldre.

Det var ikkje berre søte dagarne han hadde, stakar. Med mat og klæde fekk det ganga som det kunde; men svolt og frost og stryk var der jamnan nøgdi av. Ute med tiggarpøsen laut han strjuka bygdi kring, um vêret og føret var aldri so gale. Sume gav honom gjerne flust, so mykje heller som han aldri kunde faa munnen upp til aa beda; og vissa var no ho mor serlaga med han. Men andre lét honom ganga sin veg att so snaud han var komen, naar han hadde stade ei rid innantil døri.

— Ein dagen som eg skulde stad til tateren med ein sundbroti rokkesnelda naadde eg han Nils uppe i lidi; der sat han paa ei bjørkerot og sturde med andlitet i lokorne.

„Kva vantar deg?“ spurde eg.

Jau, han torde ikkje gaa heimatt; for han var rædd dei reint skulde skamslaa han, sidan han mest inkjevetta hadde *med* i sekken.

Kvifor han so ikkje hadde gjenge heim til Kvaale?

Nei, der var han igaar, der.

„Aa, kom no, du!“ meinte eg. „Han slær deg ikkje naar *eg* er med.“

Det var kje meir enn som so han leit seg til aa smetta etter meg inn i stova. — Ufjalgare rom skulde du snaudt kunna sjaa; draup fraa taket gjorde det baade her og kvar, paa golvet krabba ungarne kring, lortute som griser, i væta, rusk og styggedom, medan ho Birta sat uflidd og halvnaki paa ein krakk burte ved peisen, der kaffikjelen hekk oste og saud. Tvo av dei fire rutorne i vesle glaset var ute, og nokre fillute sokkar og ei gamall brok var dytta i holi; og der burteved heldt han Anton, sotute og bustute, paa med eitkvart arbeidet.

Eg var just iferd greida ut ærendi mi, daa kjerringi tok til aa bruka seg paa den fille slya som ikkje blygdest koma heim med tome posen.

Og upp flaug mannen paa raude rappet, treiv han Nils i luggen og til aa lyvja honom med nevarne kring øyro so det small og sokk etter.

„No skal du læra kjenna far din, letingen!“ skar det honom or kjeften.

„Du er ikkje far min, du!“ kveste han Nils i, traassug med eitt, og freista slita seg laus.

„Seg det ein gong til, det der!“

„Du er ikkje far min! — du er ikkje far min!“

Eg hadde stade reint som fjertren, eg, medan dette gjekk paa. Men daa eg so saag han Anton rette neven etter ein jarntein der laag, koka ovsinnet i meg upp. Eg treiv ein hamar fraa bordet og hadde sovisst klemt honom i svarte taterskjelta med alt mitt evle, hadde ikkje ho Birta gripe armen min.

Slepte han honom Nils, gjorde ubeistet, og hadde sagte roke like paa meg, um ikkje kjerringi var sprungi imillom.

„Aa lat han berre freista!“ skreik eg; „du kann lita paa du skal til lensmannen, din kolute devel du er. Han spurde han far etter deg igaar, so han hev endaa auga med deg, kann du tru!“

Men aldri fyrr hadde eg teke lensmannen paa tunga, fyrr ukjura var mjuk som ei vidja.

Aa nei, det var nok so langt ifraa meiningi hans leggja hand paa so bra folks born som son hans Torstein Kvaale, lét han um. Han vontest no og eg ikkje vilde fortelja dette heime. — Men var det kann henda raad anna enn arga seg paa den slauren; — ja, for eg skulde berre vita kor ureipen han var, endaa so sleikje-fin han visste gjera seg naar han var framande.

Men eg for meg lova, at det *fyrste* eg fekk nasa upp dei fór ille med guten, skulde ja menn baade han far og lensmannen faa greida paa alt saman.

— Eg kom i skulen dagen etter.

Han var vorten avsett, han gamle Lars, den hausten. Ein ny skulemeister var komen, ein ung seminarist som heitte Sjur Uppheim, og ei stova

burte paa Seim var leigd til skulehus. — Det er endaa ei heil saga um dette og; men ho fær no vera denne gongen.

Skulemeisteren spurde kor det vart med han Nils, — um eg ikkje hadde høyrte han skulde til aa ganga i skulen; for det var daa vel ikkje meiningi han skulde veksa seg til heidning heller. — Det var han far som var tilsynsmann der i skulekrinsen.

Nei eg kunde inkjevetta segja ifraa um dette, eg.

— Men same kvelden rusla skulemeisteren oppetter til Harkahaugen; og eg fylgde honom.

— Aa — meinte han Anton — det var liti botevon hava i skule ein sovoren ein som han Nils. Dei hadde endaa stræva det dei kunde, baade faren og mori, prenta i honom kunnskap og kristendom. Men det var som aa slaa vatn paa gaasi det, vilde han segja.

Men skulemeisteren dreiv paa sitt, tok paa seinsten til aa orda ut um logbrot. Og daa gav tateren seg straks.

— Den som vart glad, det var han Nils. Han visste seg ikkje høggre ynskje enn koma i skulen og læra; men no hadde det i yver tri aar ikkje vore raad.

Det skipa seg so heime at eg fekk lov gjeva honom nokre av gamle plaggi mine til skuleklæde; det var reint høgtidsbunad for *honom* det, endaa noko smaavorne var dei. — Det vart og snakka soleis, at *eg* skulde hava skulemat med til oss baae tvo.

— Fyrste morgonen hans i skulen sessa han seg ytst paa benken nede ved døri. Men daa lesetimen kom, og ingen annan vilde lata honom sjaa *med* seg i boki, fekk han plassen sin uppe ved meg. Bøker

hadde han ikkje; men dei laante eg honom so gjerne, rettleidde og hjelpte honom elles og, alt eg visste.

— Det synte seg snart at det fanst ikkje opnare øyra i skulestova enn han Nils sitt. Og framifraa gløgg og vitug var han, med eit minne, so naar berre han høyrde noko, sat det som var det honom kinka i hausen.

— Me vart betre og betre vener me tvo, di lenger det leid. Ikkje eingong han Sjur-Ola stod meg no jamsides med han Nils.

Endaa sumt var der *ved* honom som baud meg imot. Klædi hans lufta jamnan so ille ufjelgt; og ein dagen saag eg ei stor lus krjupa honom nedetter fillute raude halskluten. — Men naar eg so hugsa kor subbute det var i heimen hans, kunde eg segja meg sjølv at det var honom raadlaust halda seg rein, stakar. — So berre eg tok meg i vare, men vakta grant etter at han inkjevetta skulde merka.

— Eg tok so smaatt til aa lesa tysk og engelsk den vetteren. — Det var skulemeisteren som seint um sidan fekk dette drive igjenom hjaa han far. Tvo gonger i vika gjekk eg sør til lensmannen; der hadde dei huslærar.

Men aldri fyrr fekk eg fat paa han Nils fyrr eg pumpa *i* honom kva eg sjølv lærde etter kvart.

Det var dei gildaste draumarne vaare, at naar me vart vaksne karar skulde *eg* verta bisp og *han* prest; og so kunde det vel vera me skulde hava fagna dagar!

Det loga i augo hans Nils naar eg soleis heldt paa maala ut.

At han heldt av meg og trudde meg vel framfor nokon, det var vandelaust nemja. Beinken fann eg

han alltid, aldri so lite eg anda ordet. Og hendig som han var, laga han aat meg so det eine og so det andre som han kunde tru vilde fegna meg.

— Naar me andre borni fór ute leika oss var det sjeldan han var med i laget. Anten sat han inne med boki, eller og stod han gjerne smaalog og saag paa.

Eg hadde ofte freista faa røyna han i ryggjetak; men det var jamnan at han bar seg undan. So var det ein gong eg ikkje gav meg fyrr han laut til. Og eg kjende straks det, at han stod traust. Me baska eit билет, *han* berre varde seg alt medan det at eg vart fusare og fusare. — Jau, der saag eg meg syn setja fot fyre so eg fekk han paa rygg ned i snøen.

„No tapte du!“ ropa eg byrg.

„Ja, eg gjorde *det*,“ svara han lognt, som *det* brydde han seg ikkje vidare um. Eg baud paa taka taket uppatt, eg; men han vilde kje meir.

„Han føler han taper,“ tenkte eg, og lét han vera i fred.

— Det bar so til fram paa vetteren at han fortalde meg korleis det var det hekk saman med folket hans.

Han var tung i hugen den dagen, og eg kunde sjaa han hadde graate. Fyrst svara han lite eller inkje daa eg frega kva som vanta. Men so lyfte han andlitet.

„Ja, du skal likevel faa vita det, du Per; for eg veit du ikkje vil segja det til nokon,“ sa han.

Han hadde elles alltid gjenge utanum naar eg etla meg inn paa kva han hadde meint med det, at han Anton ikkje var far hans. Men no fekk eg greida paa heile hekla.

Rette faren hans, som var avliden fem aar sidan, aatte heime aust i Valdres; der han var skulemeister. Ho Birta tok han til seg or eit fantefylgje; ho var berre tolv-trettan aar den tid. Naar ho so vart vaksi, gifte han seg med henne.

Han Nils var einaste barnet deira.

Faren, høyrdest det, hadde vore ein fagnamann i alle luter. Det var tanken hans kosta sonen paa storskule. „Um eg kunde liva den dagen eg fekk styra songen i kyrkja, der du Nils stod med preste-kragen paa!“ sa han ein kvelden han sat rugga gut-ungen paa fanget.

Men so døydde han. — Og daa vart det slutt med lukkedagarne hans Nils.

Tvo aar seinare kom han Anton reikjande. Han gav seg til der i grendi um sumaren. — So vart ho Birta umhende.

Fram paa hausten skunda ho seg gjera i pengar alt det ho aatte, stal seg sidan ut or bygdi med han Anton; og han vesle Nils laut slaa fylgje.

Dei hadde rakla vida ikring paa fantestig, mest nordan- og vestanfjells. Vigde vart han Anton og ho Birta ikkje. Eldste barnet deira kom til uppe ved Røros, det andre burte paa Strilelandet. Faren auste vatn paa deim og gav deim namn; i kyrkja hadde dei ikkje vore.

Det var grøtande so ilt arme gutekroken hadde slite, og reint ut dipleg høyra kor beisteleg han Anton hadde dengt han for aa faa han til aa segja „far“.

„Og han hatar meg. — — — For han veit eg hev frett at han nede i Dramn — — —. Aa, men bia, bia berre til eg vert stor! — — eg skal brjota

kvart beinet i hans forbanna kropp — — den — — den devels rakkaren!“ skreik guten, flaug upp, tvibykste i galden og knytte dei dirrande nevarne so det kvitna um kvar knuven.

Eg vart reint fælen eg, og vara meg vel spyrja meir etter.

— „Fekk han Anton vita at eg hev fortalt dette, so slo han meg daud,“ sa han daa han sidan hadde logna seg og me gjekk saman burtetter vegen.

„Du veit du kann lita paa *meg* som paa deg sjølv, Nils,“ svara eg og gav han handi til velliva burte ved vegskilet.

III.

Det var nok so at venskapen millom oss two gutarne etter kvart hadde tvinna seg traustare og traustare.

— Og likevel gaadde eg, som det leid, at ei kjensla av anna slag steig fram i hugen min.

Eg kjende henne fyrstundes berre som ein vesall flugestyng, som eg hadde kje bo bry meg det slag um.

— Men denne flugestyngen bolna til ein svull og opna seg til eit saar, som eg enno hev mein av.

Ja, for æresjuk var eg so det forslo. Og eg var aldri van anna enn vera so reint utan tvika den likaste av skuleborni, baade i næme og i kunnskap; eg fæler det endaa var kome til at eg tok dette paa lag som ein serrett.

Men no var det noko ovmodet mitt fekk teven av, og som eg umsider ikkje lenger kunde dylja for meg sjølv, at han Nils var i minsto likso gløgg og hugsen som eg.

— Flugestyngen kjende eg, men heller ikkje vidare.

Og mot han Nils var eg den same, kann henda endaa raustare, samstundes med at eg tok til aa nøyta meg meir med lesingi.

Daa hende det eg ein kvelden lydde paa at skulemeisteren og han far sat svalla.

„Ja, der sit eit makelaust hovud paa den Nilsen,“ sa skulemeisteren; „aldri hev eg funne eit betre. Han kunde naa høgt, han, var det ikkje for kostnaden si skuld.“

Det stakk meg i hjarta so det gjorde vondt.

— Flugestyngen trutna.

Det er mest som eg fæler at fraa *mi* sida var samlivet sidan noko kaldare.

Endaa eg veit eg stræva imot. Det var daa berre bra det, sa eg med meg sjølv, at guten hadde gode gaavor. Og hadde Vaarherre gjeve deim, var det vel meiningi dei skulde brukast og. So det var Gud til vilje eg gjorde naar eg var han Nils hjelpen, og *det* kunde daa ikkje verta *meg* til meinka.

Men korleis det no var, visst er det, eg var ikkje lenger so forhippen paa aa raaka han, kvar gongen eg hadde vore stad til huslæraren.

Eg kom samstundes og til aa nemja som aldri fyrr kor ulidande ufysi ho var den lukti av klædi hans; og naar eg tenkte paa den lusi — uhh! so totte eg det var mest uraad hava sovore ved sida.

— Men so var det i slutten av februar at presten kom heldt skuleeksamen.

Det høvde seg so i yverhøyringi, at skulemeisteren bad meg rekna upp ymse slagi av løyveleg kjærleik. Og det greidde eg flust; det var den til Gud, den til medmenneskja og den til oss sjølve.

Visste eg fleire?

Ja, — fedrelandskjærleik.

Um eg kunde nemna eit døme?

Og eg kom daa fram med Olav den heilage.

Aa ja, det var vel nok, tok presten frami. Men hadde eg ikkje høyrte gjete honom som lét seg sprengja i lufti nede i Kjøgebugt?

Jau daa, jau daa?

Kva var det so *han* heitte?

Han heitte — — han heitte — — —. Nei, aa nei som det trega meg at eg ikkje var kar koma paa namnet endaa det laag meg paa tunga!

Um nokon av dei andre visste det?

„Ivar Huitfeldt?“ svara han Nils med same.

„Det var bra, guten min!“ tok presten i, gjekk stad strauk han nedetter haaret, — medan andlitet hans Nils skein og log av lukka.

— Eg totte det vart so myrkt inne i stova; eg kjende som seig bringa mi full med graastein, og eg var like ved gjeva graaten laus.

Men so skar det yver i sinne; du og du so etande harm eg vart!

Den fantesleikja! — — hadde eg kann henda ikkje sjølv fortalt han det for nokre vikor sidan! — — Og no sat eg der til spott og spe for baade presten og dei hine, — det var takki! — — — Ja ja, bia no! bia no!

— Flugestyngen var vorten svull, og svullen alt vorten grøn i toppen.

— Det betre samvitet mitt mælte imot. Guten hadde daa ikkje anna gjort enn svara paa det presten spurde. — Men eg skunda meg setja dott i *den* bjølla, berre sat arga meg upp meir og meir

til dess eg naadde kaldsinnet; daa vart eg lognare og hemnhard.

— Det var i eit faamælt storlæte eg synte meg daa han Nils sidan um dagen heldt seg innaat meg og venta, som eg kunde skyna, aa finna eit ope venehjarta for lukka si.

Han vart standande lite bisna paa meg, undren og uviss. So med eitt seig der honom som ei skodda nedyver andlitet, taarorne tok til aa blenkja um kvarmarne, og dei sorgalt bedande augo hans syntest meg fortelja, at han forstod kva som bila meg.

Eg var like paa nippet skjemmast og lata alt vera godt. Men daa reita det meg upp aa nyo verre enn alt anna, dette at han truleg skyna kva det var for tankar eg gjorde meg.

So truga eg meg sjølv til aa vera tydleg og gladvoren. Og eg tok ikkje i miss at eg snart hadde han heiltupp roa att.

— Ja, no fekk me sjaa.

— Og det varde berre til dagen etter fyrr det rauk hol paa den ilskesvullen som eg gjekk med i hjarta.

Den nye skulemeisteren hørdest vanleg so smerende søt i maalet; og det var kome meg for øyra, at felagarne hans paa seminarien hadde gjeve honom hædenamnet „*Søteprimen*“.

No ja, me hadde um Esau og Jakob i bibel-soga den dagen.

„Lindser?“ segjer skulemeisteren, „veit de kva *det* er for noko?“

„Søteprim,“ kviskra eg.

„Søteprim!“ svara han Nils høgt og trygt — som han jamt var van naar han svara etter kva eg kviskra.

Skulemeisteren spratt ende upp burte paa golvet.

„Jau, no skal du faa smaka søteprim!“ fór han i, med eit mæle som skalv og skar ay sinne.

Og han til med baae nevarne hednelugga han Nils so tennerne hakka og haari fauk, drog han sidan fram paa golvet og stelte han upp burte i peiskraai.

„Men — — han Per — — sa det,“ gret stakaren.

„Er det sant, Per?“

Eg skjemdest so eg kjende eg vart gloande raud daa eg svara: „nei!“

Det gjekk som ein skugge yver andlitet hans Nils med same, det var som drog andlitsdragi seg ihop og storkna; og gråaten stogga han med ein einaste gong.

„Ja so, du vil ljuga i skulen og, din tatertamp!“

No vart det buskestrok paa nevarne til dess dei var raude som blod.

Inkje eingong det knatt i guten.

Sidan laut han standa med soplingen millom henderne, til timen var ute og me fekk middagskvildi.

So vilde han ganga sin veg; men skulemeisteren meinte nei.

— No hadde eg daa fenge hemn. Men det skal vera visst at eg kjende meg alt anna enn fornøgd; eg kunde ha gjeve mykje for aa faa gjort vera ugjort.

Noko stormannsleg stiv og stutt — som det vonde samvitet gjerne syner seg naar det hev aalmannameiningi paa si sida — gjekk eg umsider stad baud han Nils mat.

Han ikkje eingong svara.

Eg forstod han vanvyrde meg, og eg kjende han

hadde rett til aa gjera det. Men di meir gnog og terga det meg.

„Aa, du kann gjerne eta,“ sa eg; „han er likso god maten min i dag, som han fyrr hev vore.“

Han snudde seg og gjekk paa døri.

Eg var ikkje kar faa einaste biten ned eg heller; so la eg ut etter.

Han gjekk stad sette seg nedan loda. — Det var som eitkvart truga og dreiv, so mine egne føter tok same vegen.

„Kvifor vil du ikkje hava mat, Nils?“ — visste sjølv berre meir enn vel. —

„Aa nei — — eg fær no freista berga meg *deg* forutan heretter.“

— At ordi som kom meg paa tunga til svar var verre enn harkevorne, det hadde eg kjensla av; men mitt saara storlæte skauv paa med eit helvites evle, og mest fyrr eg sjølv visste *av* og vilde det rulla steinen.

„Aa ja — — det kann so vera; — — naar — — naar ein hev ein far — — som han Anton aa stydja seg til — — so — — —“

Eg kom ikkje lenger fyrr han Nils flaug upp og i bringa paa meg, kasta meg ned som var eg eit reivebarn, og so til aa gjeva meg smurning slik at eg aldri i mine dagar maken hadde smaka.

Dei andre skuleborni strøymde til etter skriket, nokre av dei sterkaste gutarne reiv han Nils av meg, kasta han vidopen under seg og heldt han soleis.

Eg sprang upp som galen, blødde gjorde eg i baade munn og nos, og flaug stad vilde setja honom foten i skjelta. — Men det fekk eg ikkje lov til.

So tok eg paa bruka kjeften.

Og eg skal ikkje tru eg heldt att korkje med lortelukti av klædi eller lusi paa halskluten.

„Du segjer du vil berga deg *meg* forutan heretter?“ skreik eg. „So riv av deg plaggi dine daa; for av meg hev du fenge deim, endaa til skjorta, — og gakk naken heimatt til hytta der uppe paa Harkahaugen, landlauparen du er!“

— Der kom skulemeisteren.

„Ja, du Per ser ut!“ sa han.

„Ja, det hev han tateren der gjort, det!“ svara eg. „Eg baud han mat *med* meg som eg plar, — og so flaug han paa meg.“

„Gakk din veg!“ skar skulemeisteren i til han Nils, „og lat meg aldri sjaa deg fyre augo meir!“

Gutarne hadde slept han, armingen, han kom seg seinleg paa fot, tok luva si i handi og sjangla burtetter vegen, bøygde i ryggen og med lutande hovud.

— Daa kasta eg meg gruve ned, og gret og tuta og tuta og gret. — Dei trudde eg var galen, dei som stod i kring um. Dei saag ikkje korleis det var barnet i meg som laag meinbrote og hiksta utan-fyre stengde døri si eigi.

*

*

*

Etter den dagen saag me lite til han Nils der i grendi. Men me hørde segja at han gjekk um med posen i den hi sokni.

*

*

*

So høvde det um eit bil at han Anton var i arbeid burte paa Seim.

Kjem det daa ein annan fant rekande.

„Nei — — er det ikkje han Anton? — Goddag, goddag! er *du* her?“ sa han.

Han Anton vart som var han klumsa.

„Ja, eg kann helsa fraa Dramn,“ tok den andre i att, og flirde.

Og snart sagt, ei stund seinare kom lensmannen køyrande, skulde hava tak i taterfylgjet. — Han fortalde um brev fraa Dramn, der hadde han Anton kona og tri born paa fatigkassa, sidan han sjølv var rømd, skuldig i tjuvsbrot.

— Tateren var ikkje aa finna. — Han vart sidan gripen burte ved Bergen. — Men ho Birta laut fylgja med lensmannen og vart sett i holet. — Dei tvo smaaungarne maatte bygdi taka seg av.

Han Nils vart aaleine att uppe paa Harkahaugen; han vontest greida seg sjølv, sa han.

Han dreiv mykje paa med snare-veiding, tok rjupor og harar som han selde til kræmaren, og fekk litevetta til livemaate att i staden.

Det høvde ikkje so til at me tvo raakast.

IV.

Vetteren var hard og kald, med ovmykje snø.

Paaskehelgi kom so tidleg det aaret; det var enno full vettrekjøld.

Men langfredagen slo det um i lyvêr. Trei stod kvite, lavande av frynserim, og den eine tunge dysjeblaa skybolken etter den andre steig upp um Kalda-fjell og seig fram yver himmelen.

Ut paa kvelden bar det til aa ausregna, som du skulde slege vatn i eit saald.

„Det spørst ikkje vel alle stader i morgon er eg rædd,“ sa han far.

„Ja Gud hjelpe deim som i faaren sit!“ svara ho mor til.

Det var snøskridorne dei meinte paa.

Og best som me sat med kveldsmaten vaar der hørde me det dunde nede i dalen. Duren vart sterkare og sterkare so grunnen paa seinsten riste og skalv. — Det var storeskrida; me kjende henne paa maalet.

So small juveskrida laus — ho var no so kvass-mælt ho — og sidan breidskrida og enno fleire. — Det heldt paa dynja og skaka alt i eitt.

Eg vart svevnug eg og smaug i seng. — Men dei vaksne vart sitjande uppe.

Det seinste eg saag og hørde fyrr eg sovna var henne mor, som sat med salmeboki si og song.

— Eg vakna fjamseskræmd ved at eg vart riven or sengi og boren av stad. Og daa eg rett sansa meg var eg komen aat kjellaren, der han far og ho mor og huslyden stod halvnakne ikring paa blaute jordgolvet.

Kvinnfolki anka seg og tuta, og kararne var heller bleike og smaalaatne.

— Jau, der hadde gjenge ei skrida ned straks vestan garden, sagte var nokre av husi skamferde, — og ingen kunde vita kva som i næste blinken vilde henda.

— For endaa Kvaale ligg i livd under fjøshamaren, sa segni at garden for tvo hundrad aar sidan var riven av ei snøskrida.

— Men der var sidan um natti heiltupp skridekurt. Og i graalysingi gjekk me uppatt i stova.

Det saag ille ut paa bustaden daa dagen var komen. Smidja var stroken sin veg, govet hadde rive halve fjøstaket av, endaa til ei munaleg flengja av stovetaket; og nævri fór fluksa og fauk i vinden burtetter haugar og dekker.

— I den hi sokni hadde tvo gardar og trettan menneskje fare ille, spurdest det ved kyrkja paaske-dagen.

Men her i grendi hjaa oss var det sjaaande at det hadde gjenge vonom likare.

— Det leid alt fram yver dugurd daa han Kol-bein Hagen kom med bod, at Harkahaugen hadde gjenge ut, og at han Nils, ikkje rettare folk visste, hadde vore heime.

Eg vart, der eg sat, som naamevalen yver heile kroppen. Aa, du Nils, du vesle Nils!

— Ein eller tvo karar fraa kvar gard stauka i veg uppetter med rekor og grev paa akslerne.

— Det var som krabba fælska meg nedetter ryggen berre eg drog meg i tankar Harkahaugen og han Nils. Men likevel var det meg ikkje raad vera heime anna eitkvart dreiv og dreiv meg av garde. Og so gjekk eg med, eg og.

— Av husi der uppe var ikkje anna aa sjaa enn einkvar stokken og fjøli som stakk upp or snø-gyrja bakkarne nedetter.

Kararne tok til aa grava der dei trudde stova hadde stade. Dei naadde og nedpaa, men fann inkjevetta anna enn berre tufti.

Ja, so var det uvisst leita. Dei spreidde seg, gjekk rota og grov i snøen baade her og kvar.

Eg fylgde han Salamon, eg. — Best som det var han stod støyrd med reka, der vart eg var nede i

snøen ein snipp av eit graarutute klædeplagg med ein stor blank knapp paa.

Og ikkje at eg tok i miss av anten plagget eller knappen; den trøya hadde i si tid vore mi.

Eg sette i med eit skjerande illskrik, og skunda meg ifraa so fort dei skjelvande knei vann bera meg.

„Her hev me han, karar!“ ropa han Salamon.

— Og det var han Nils som laag der, illereidd so det var med naudi han hekk saman daa dei la honom yver fire bjørkestaurar og bar honom imillom seg nedetter.

Han Lars Seim saga sund nokre bord, slo ihop ei kista og la liket nedi med same; aa klæda *av* og fli var uraad, sundslege og brote som det var. — Likblæja, det vart gamleklædi mine.

So spikra dei kista.

Tridje paaskedagen kom ho i kyrkjegarden paa Uppheim.

— Og so hadde han Fante-Nils fred.

HEIMEDØYPT

I.

Fred, det var meir enn *eg* hadde etter den tilbuden med han Nils. Brotet vart liggjande tyngja som ein kaldvaat skoddedott, som *eg* ikkje kunde evla koma meg utor.

Det var som han Nils fylgde meg trutt *kvar* *eg* so heldt til. *Eg* hugsar kor *eg* stundom spratt i vêret og saag attum meg, med so skilleg ei nemjing at *eg* hadde han der straks i ryggen.

Vissa, var det no den lukti av klædi hans som *eg* ikkje fekk ifraa meg.

Det hende fleire gongjer naar *eg* laag sov, at *eg* skvatt upp vitskræmd iferd med aa kovna. Daa var det han Nils som laag meg paa bringa og strypte og strypte.

Høvde det seg *eg* laut framum vegen til Harkahaugen, la *eg* jamt i laup det snøggaste *eg* vann.

Ein sundag *eg* var ved kyrkja kjende *eg* som vart *eg* naamen i knei daa *eg* steig inn paa kyrkjegarden og hugsa, at det var her han Nils laag.

Og langsleden hans Lars Seim gjekk *eg* jamnan umveg fyre, der han stod i tunet naar *eg* kom

skulde i skulen; for paa den sleden var det dei kørde han Nils til gravi.

Det vart alt verre di lenger det leid. — Eg freista beda til Vaarherre. Men der stod han Nils stengjande og skræmde bøni munnvali attende; han stod der klaga og klaga meg fyre honom den rettwise hemnaren, som hadde evle kalla meg til domen kva tid og time han vilde. Og berre altfor vel tottest eg vita kva eg so kunde venta meg.

— Men var der bergingsvon, vart det daa likevel Vaarherre eg maatte ganga til. Eg laut prøva venda um og verta eit Guds barn.

At dette var ein tung og vand veg, det hadde eg baade høyrte og lese meg til. — Og eg visste det var ein hjarteleg anger som bar fram til den fyrste milestolpen paa vegen.

Eg totte endaa so, at eg hadde trega vondska mi beiskeleg. Men naar eg no tok til aa naglefara meg sjølv og leita etter, vart det stødt til at den rette angeren ikkje var aa finna. Og di meir eg truga meg sjølv til aa trega, di hardare og kaldare kjende eg meg i hjarta.

Segja seg laus fraa denne verdi, *det* og var kravet til deim som etla seg den smale stigen — —. Men *den* bakken vart meg tung koma upp.

Naar eg um sundagen sat inne las i bøneboki eller huspostillen, fyste og saud den friske barnefysna etter leik meg i hugen. — Eg visste at no heldt dei andre gutarne paa — — synda seg *burt* med aa kasta skothella nede i vegskilet. Og *det* vart no verst for deim sjølv, det. Eg hadde fenge augo upplatne eg, og hugsa kva tridje bodordet

baud. — — Men nei aa nei, so trøysamt dei likevel maatte hava det!

Det bar daa tidaste soleis til, at eg umsider skunda meg med dirrande hand stinga salmeboki eller katekisma i fikka til aa hava som eit plaaster eller muleband paa samvitet, naar eg la av garde i fljugande tan.

Og ingen var sidan fusare midt upp i leiken enn eg, til dess det var myrke kvelden.

— So fekk eg annsamt med aa trega brotet og lova Vaarherre og meg sjølv det skulde vera seinste gongen eg lét den freistaren lokka meg.

Men naar sundagen kom, tok det gjerne same leidi — og dette uppatt og uppatt.

II.

Tidi skreid, til pinsehelgi var yver.

Daa var det der kom ein klokkesmed reikande og gav seg *til* framme paa Hauge.

Det var nok so han aatte heime nede i Stavanger fraa det fyrste, men hadde — sa han — i fleire aar vore utanlands, baade i England og Amerika. — Han var ein vesall skrinne mann med svart haar og skjegg og myrke sterke augo.

Det spurdest snart at han var med lesarane. Sundagen etter han var komen heldt han samling i stova hans Torbjørn Hauge; og dei som hadde vore der var sams um at make til kløkkjande preikar hadde dei aldri høyrte.

Det varde ikkje lenge fyrr han preika mest til kvar einaste kvelden, anten i vaar eigi eller og i grannebygdi. Folk tok til aa kvekkjast upp or synde-

svevnen baade her og kvar, og klokkesmeden vart allstødt fagna som eit reint serlaga gudsmenne.

— Nei, der var det ein sundagseftan han tala burte paa Seim. Men eg skal tru det kom undring og støkk i mugen daa han paa seinsten i preika si orda ut um, at det var vel nok nokon kvar tok til aa søkja den tronge vegen til gudsriket, — berre det ikkje vart eit stræv i faafengdi, naar det var paa sjølvvise gjerdi vaar eigi me gjekk fram. Alle saman kjende me bodet: *fyrst tru, sidan daap!* — soleis var det Vaarherre vilde hava det. Men var det kann henda likevel ikkje den vanlege visi aa freista trengja seg inn gjennom porten traass imot desse ordi, som ingen kunde ynskja seg klaarare. — Endaa *han* vilde so langt ifraa setja seg upp paa domarstolen; det fekk Vaarherre gjera, han med naaden høgre enn alle himlar. — Men kor som var: den som paa rette maaten vilde yver gudsriket sin dørstokk, laut *fyrst* tru, og so verta døypt. Og til deim som var døypte fyrr dei enno evla tru, vilde han segja: *lit* ikkje paa barnedaapen dykkar! gakk heller stad lat dykk døypa uppatt!

— Eg skal berre med harefot snerta innpaa alt det uppstyret som dette gav støyten til der i heimkrinsen, korleis bygdefolket sank seg i tvo hopar, ein større som heldt preikaren for ein satan sin utsending, og ein mindre som fann honom vera burtimot ein engel fraa Vaarherre, — at presten og atterdøyparen paa nokre møte dei heldt, kjeftast so det fauk etter; og meir sovore. Nok er det, at han Torbjørn Hauge og han Ola, son hans, og so han Jens Teigen vart uppattdøypte fyrr klokkesmeden strauk sin veg ut paa hausten.

III.

Men det var dette eg vilde draga fram, at i hugen min eigen, saar som han alt var det, tok atterdøypartankarne seg meintak, — og det kunde dei so mykje meir som det var meg kunnigt, at eg ikkje var døypt plent soleis som flestalle andre.

Ja, for eg hadde høyrte fortelja, at det nok var lite sjaaande liv i meg daa eg kom her til verdi: og so klemde dei i ein ruff til og døypte meg med same; for dei fælte eg snart skulde slokna. Men kor rettugt det med dette var tilgjenge, det maatte Vaarherre vita!

Eg byrja so smaatt fretta *etter* hjaa ho mor, — og fekk so greida paa at det var godmor som døypte meg, sidan ingen likare var til stades!

Ho gamle godmor! — tunghøyrde og stutthugsi som eg mintest henne! — — aa ja, det var kje betre ventande daa enn at det kunde ha gjenge ymist!

So naar alt kom til alt stod eg kann henda likt med sjølve heidningarne, eg. Og galne vegen peika det, um eg aldri so mykje freista verta eit Guds barn; for daapen var no døri han, korso.

Hadde eg berre stade jamsides alle dei hine, — vore kyrkjedøypt! — eller døypt av mannshand endaa! — det kunde likevel fenge skura for meg som for andre daa. — Men denne gamle kjerringi! — — du skulde aldri i verdi maken til tusseskap ha høyrte!

At dei bar meg aat kyrkja ein sundagen seinare og lét presten lesa yver meg — hm! *det* var det

ja menn liten bate i naar det like godt var paa den godmordaapen eg var kristna menneskja.

— Eg kjende meg usæl og ille, som hadde eg æveleg ulukka hangande i eit haar yver hovudet. *Ei* greida laut det paa einkvar maaten verta; for dette var ikkje til aa halda ut.

Og som det leid greip det meg meir og meir ein brennande hug til aa faa tala med klokkesmeden.

— Ja, der ein eftan smeit eg meg av garde; — for han far var sinna paa atterdøyparen som paa han Gamle-Eirik sjølv.

Eg var so heppen aa finna mannen heime og endaa til aaleine; for gardsfolki var enno ute paa slaatteteigen.

Det var med skjelte um hjarta og dirrande kne eg steig inn og fekk ei vesall helsing or munnen.

Kva ærend eg hadde? spurde han.

Og seint um sider fekk han meiningi av stamande ordi mine sank ihop.

Um eg hadde gjenge for presten?

Nei, eg skulde ikkje fyrr komande aaret.

Han heldt paa ei heil stund spyrja *etter* um baade dette og dette. Sidan tok han til aa leggja ut um kor sæl den var som skunda seg or Sodoma og rømde til Zoar fyrr eldflaumen kom, -- og endaa ei heil regla som eg lite skyna, men di meir kjende meg aga av. So gav han meg nokre smaa-bøker, og bad meg koma *til* seg att.

— Heime stal eg meg stunder til aa gruna bøkerne igjenom. Eg tottest finna greidare og greidare meiningi *i* deim etter kvart, og det vart meg alt vissare, dei synte rette leidi.

Men samstundes seig det meg tyngre og tyngre inn paa hugen, kor forfælande det vilde vera um det likevel paa seinsten skulde syna seg, at presten og dei hine hadde rett.

Daa spurdest i bygdi atterdaapen hans Torbjørn Hauge. — Og dette auka elden under traai mi eigi. Det vart ikkje onnor raad, eg laut lata staa *til*, eg og.

Kunde eg berre faa einkvar kjenningen min med! — eg vilde liksom vera meir ankelaus daa, totte eg.

Um eg no freista gjera røynsla med han Sjur-Ola.

— Han hadde vakse seg baade stor og sterk han Ola, hadde vissa i dei tvo seinste aari reint vunne munen fyre *meg*. Eldende braasinna var han naar noko bar imot, og det bata aldri taka han med trumf; men med finleik og fyretola kunde eg jamnast faa han litug som ein sau.

— Og som me so ein dagen raakast, tok eg til aa styra røda inn paa ævelengdi sine leider.

„Du,“ sa eg, „nede i helvite der maa vera øgjelegt der.“

Ja, det høyrdest so, svara han.

„Berre me endaa slapp koma der, *eg* og du, Ola!“

Ja, han vilde daa vona *det*.

Men um det no var sanningi dette som atterdøyparen sa? — so ja menn kunde det knipa for nokon kvar. — Og eg so til etter desse bøkernes leggja ut um barnedaap og atterdaap.

Det var sjaaande kor han meir og meir vart ættvill.

Ja, so kom det eit motmæle svivande honom paa tunga.

„Men du kann daa vita at presten skynar det betre han, enn den klokkesmeden!“

Presten! — — var det kann henda ikkje just prestarne som fekk Vaarherre sjølv hengd upp paa krossen? — so *dei* var rette gutarne lita paa!

Eg veit ikkje kvar eg hadde fenge fat paa tanken soleis skoren. Men nok er det, at dette gjorde det *av* med han Ola samstundes som det gav stød-leik i mitt eige tiltak.

Og fyrr me skildest hadde me avtala at me baae tvo i all mogeleg løynd skulde ganga stad faa oss uppattdøypte.

— Nokre dagar seinare gjekk klokkesmeden framum, nord til Teigen; daa han so ut paa eftansida kom att, vakta me honom upp framme i Lønalanden.

Og den som ikkje lenger var bljug og fjamsen, det var *eg*. — Han Ola berre sa ha og ja han, medan *eg* gjorde greida for baade honom og meg.

„Ja,“ tok atterdøyparen frami, „jeg tror I nu med rette kan sige med hin kammersvend fra Morland: her er vand, hvad hindrer os i at blive døpte?“

Det var ei tjørn straks inne i skogen, heitte *Løna-demma*, han meinte paa. *Der* var det og at han *fyrr* hadde døypt.

Han ut av vegen og me etter.

Men med same eg fekk sjaa vatnet blenkja millom stuvarne, kom det yver meg ein fælskeleg skjelte, so det var med naudi eg vann halda meg paa fot.

Me fekk bod taka av oss klædi.

Ja, han Ola skal fyrst! meinte eg.

Kvifor det?

Jau — — han — — han var fjortan dagar eldre, han! — Eg fann ikkje i snøggvenda nokon likare grunn.

No ja, tok so han Ola til aa klæda *av* seg utan aa mæla ordet, berre glanande munnopen framfyre seg, reint som trollfjetra.

— Klokkesmeden skilde seg *av* med nedreplaggi sine, tok guten i handi, og dei vassa fine sandbotnen utetter til vatnet naadde dei ein stubbe ovan kneet.

So vart han Ola duppa fyrste rappet.

Han hiksta stygt etter anden daa han kom uppatt, og var heller stiv i ryggen som han andre gongen vart duppa.

Men daa han skulde hava den tredje duppen, starta han traass imot.

Døyparen paa *si* sida — brennande i aandi som han sagte var — tok paa røyna; og daa ikkje anna vilde bata, slo han krok so guten kom veggjande vidopen ned i vatnet.

Men aldri fyrr var han Ola paa fot att fyrr han flaug beint bust i bringa paa atterdøyparen; og augneblinken etter bar det i koll med dei baae tvo.

Nei, daa eg so saag skitne pulderen slaa saman yver deim, daa ramla eg laus i ei lægging so eg vart liggjande krøkja meg paa bakken.

Eg skratta som skulde eg kovna daa dei reis og vassa i land, skratta daa klokkesmeden — silande vaat som ein hund i regnvêr — tok til aa bannlysa yver oss, skratta daa han Sjur-Ola — som var iferd med aa klæda seg paa — i berre skjorta flaug upp jaga honom inn igjenom skogen og so heiv

broki, sokkarne og styvlarne hans paa vatnet, — skratta daa so guten paa eit hengjande haar var reidug gjeva meg smurning, meg og, — skratta og rulla meg og rulla meg og skratta. — Og endaa daa eg sidan laag heime i sengi mi frampaa natti vart det ender og gong ved nykkja og klukka i meg, traass eg var saar i magen som ein kaun.

— Han Ola var paa heimvegen eitrende vond og gav ilt fraa seg, banna baade atterdøyparen og meg og heile hurven, so det berre loga.

— Men naar vegarne skildest, og eg sidan fór ruslande aaleine i sumarskvelden millom bjørkerne i Kvaalshagen, daa vart eg tak um bil standande lyda kor fagert det lét naar sysvorti song. — Det var som eg ikkje fyrr hadde høyrte henne det aaret.

HJELPELAUS.

I.

Naar eg ligg um natti og ikkje fær sova, daa er det at minni kjem paa vitjing.

Eit etter eit kjem dei strjukande framum det vindauga sjæli mi hev ut mot den tidi som hev vore.

Og eg kjenner deim so vel, deim med ange av skog og dur av foss, deim med eim av tobak og surr av staakande hopar, her eit læte og der eit likan, — kjenner deim so naudende vel alle saman, nokre endaa berre altfor vel.

Men ender og gong hender det, at so den og so dette av det lettføtte fylgjet stoggar i laupet, sviv til, og helsar gjennom ruta.

Det er sume som eg daa retter armarne til velkoma, med bøn aa bia di lenger di betre. Og det er andre som eg høyrer og ser nett like godt, traass alt eg gøymer augo og øyro inn-under puta.

— No her i natt var det vissa nokre kjenningar eg longe hadde gløymt som stana utanfyre og glytte inn. Det var tri par augo.

Og desse tri augnepari er det som i dag manar meg til aa fortelja denne saga.

II.

Den sumaren eg gjekk for presten laga det seg so at eg fekk meg ei byrsa.

Han Per Seim, trimenningen min, skulde fara til Amerika. Fyrr han strauk kom han hit til Kvaale bad velliva, og daa hadde han vesle hagla si med; henne skulde *eg* hava til eit minne, sa han.

— Endaa same kvelden laut han Salamon læra meg lada og taka sigte. Og fyrr det vart myrkt hadde eg alt sett inn den eine hagldriva jamsides den andre smidjeveggen burtyver.

— Dagen etter var det sundag. — Det var ikkje til aa halda ut so leid og keid vart den lange preika han far las upp or gamle huspostillen hans Jesper Brockmann; byrsa leika meg i tanken heile tidi.

Og daa eg vel hadde dugurden i meg var eg ikkje sein taka byrsa og leggja vegen oppetter lidi.

Eg hadde so hugheil ei von, at mindre enn ein rev kom eg ikkje heimatt med. Ja, kven kunde vita, — kann henda raaka eg fram paa bamsen sjølv so eg fekk gjeva honom eit skot inn i øyra. Det var soleis han gjorde det, guten uppe i Nordland som det stod lesa i bladet um.

Eg skal lova eg bruka baade øyro og augo der eg gjekk.

Eg jaga upp ei kraaka. Men henne var eg for storfelt til aa bry meg vidare um.

Høgt uppe saag eg ørnen sigla paa sine breide vengjer i krins kring nuten, der han hadde reiret sitt, — trygg i verdi si eigi, dit mannemagt rakk ikkje.

Men ingen bamse fekk eg auga paa, og ingen rev, ikkje eingong ein vesall hare.

Skogen laag mosen og lat i solsteiken, naut si sundagskvild, og berre songfuglarne uppe millom greinerne gav livande læte i stilla.

— Soli heldt alt paa luta den runde raude kja-ken sin ned til fjellet i vest daa eg snudde og rusla nedetter, utan at eg hadde løyst skotet.

Og myrk i hugen var eg der eg gjekk. Eg keik til alle sidor etter ei kraaka eller ei skjor, um det ikkje var anna; eg hadde meir enn gjerne teke til takke no. Men i faafengdi vart det.

— Daa høvde det eg vart var ein liten fugl i ein krake straks burtanfyre. Han saag so glad og so godtruen ut som han sat der paa greini og kinka seg og smaatralla.

— Eg hadde elles jamt vore slik ein ven med alle smaafuglar, hadde endaa meir enn ein gong lagt meg imillom naar einkvar gutungen etla seg gjera deim meinka. Men no fekk vondska yvertaket i hugen min med ei fysna etter aa drepa, so eg la byrsa til kjaken og klemde laust.

Røyken sveiv undan. — Men eg skal tru eg vart undren daa eg so fekk sjaa at vesle fuglen sat der paa same staden. Eg gjekk næmare til; men sitjande vart han, med velet stydjande ned paa greini.

Eg kunde sjaa kor hardt ho stræva den fine graakvite bringa; ender og gong gjekk det ein bivr gjennom vesle kroppen, og nede under eine vengen kom der fram ei liten høgraud prikk.

Eg vart standande handfallen saag paa. Men di lenger eg saag, di meir var det dei tvo fugleaugo som reint klumsa meg.

Dei var runde og blanke som vatsdropar; men det var liv som blenkte i deim, blenkte og blinka nedigjenom ei svart botnelaus djupn.

Byrsa datt meg ut or nevarne. — Og etter kvart skipa det seg som det inkjevetta anna fanst der framfyre enn desse augo.

Paa seinsten vart det til di at eg ikkje berre saag, men paa einkvar maaten endaa til høyrde deim. Eg gaadde deim kje livd-bedande, heller ikkje hemnropande, — anna det var som gav dei ifraa seg ein straum av kviskring, som eg sterkare og sterkare kjende dirra og skjelva meg inn i samvitet, der han laga seg til ei skilleg kjøvande kjensla av *hjelpelaus*.

— Daa med eitt skar den tanken meg gjenom hugen, at eg vart galen um eg ikkje reiv meg laus og fekk desse tvo augo ut or verdi.

Snaapt som eldingen treiv eg ein lurk og dreiv til fuglen so han f r trillande nedetter bratta.

Men eg gav meg ikkje med dette, eg slo so moldi spruta, slo og trakka og trakka og slo, reint som var eg rasande, heldt paa so lenge det var fj ri aa sjaa.

So treiv eg byrsa og la nedetter i tanande sprang, som hadde eg den vonde sjølv jagande i h larne etter meg.

— Men trudde eg soleis aa ha tynt dei tvo augo, tok eg i miss. Det varde lenge at dei tak um bil kom svivande og skr mde meg, anten eg so var vaken eller sovande.

Og det veit eg, at ikkje eit einaste skotet meir skaut eg med den byrsa.

III.

Det var fem aar seinare. Eg var komen til Kristiania daa, og dreiv paa med „*mensa*“ og slikt noko.

Høvde det seg so ein dagen at eg hadde ærend upp paa Hegdehaugen.

Det var slabbevêr so det forslo. Det smaaregnde, og skodda laag breidde seg kaldvaat og tung med tev av steinkolsrøyk og onnor ufysa, so det med naudi var raad til aa anda.

Uppe paa fortoget føta folk seg taatippa framum kvarandre i sufset, og berre einkvar skuleguten traska stad so det skrangla i skreppa hans medan søyla stod honom i driva um styvleleggjerne.

Ute i gata var det som ei einaste elta av mold og snø og væta; det slafsa og skvatt um kvar hestehoven som stauka og um kvar kjerra som kørde.

— Ovan halde-plassen saag eg ei vogn med eit munalegt mursteinslass. Ho kom ikkje av flekken; for hjuli hadde bite seg fast nede i surpa.

Køyrekaren saag ut til aa vera ein vaterlandsslusk av velten. Full var han so han sjangla.

Hesten var ein brun tunnvoren ein. Han stræva det han vann, han; graakvite skumet valt honom nedetter sidorne, nedan hyvret synte det seg jamvel blod i, so *der* var han sagte broten, stakar. — Det var sjaaande kor han spende alle senar kvar gongen han la seg i selen og nykte og nykte, *no* ende fram, so til den eine sida og so til den andre.

Men mannen berre skreik og banna og bruka svipa alt i eitt.

So var det som hesten gav seg reint yver. Han stod eit bil og hengde med hovudet, teva og teva,

berre bivra og krøkte seg kvar gongen svipa kom sjugande gjennom lufti.

Men best som det var braaskaut han seg attende, og so frami att, so du skulde tru bein og bunor hadde broste. Han tevla og sparka, berre gav *paa* og gav *paa*. Men det hjelpte ikkje, — vogni rikka seg kje eingong.

Daa glatt taket undan framføterne so han kom *paa* knei ned i blaute gyrja. Og soleis vart han standande still framstupa, utan so mykje som aa freista koma seg uppatt, med alt det karen skreik og slo verre enn nokosinne.

Det var ved dette leitet at eg gjekk burtaat. — Og der i den hestehausen vart eg var tvo augo som fekk kvar strengen i sjæli mi til aa dirra. Eg kann enno i minnet mana meg fram att livet *i* deim som ein blikrande ljøske gjennom tvo dimme hornrutor. — Endaa det vart ikkje berre at eg saag deim, eg tottest høyra deim og, — hørde deim kviskra meg inn i sjæli denne kjøvande kjensla av *hjelpelaus*.

— Um sovore var folkeferd med eit umælende dyr?! busa eg ut.

— Um eg vilde vera so god passa meg sjølv og elles halda min forbanna kjeft?! meinte mannen. Kva kom *han* og hesten hans *meg* ved? Eller kann henda eg hadde hug smaka svipa eg og? — so skulde det endaa verta raad med *di*; for det høvde seg just han i so maate hadde spander-broki *paa* seg, — lét han.

— Men kva so *eg* gjorde? — jau, eg flaug straks stad fekk fat i ein politimann, og han drog aat byen med baade karen og hesten. — Det var det seinste eg saag deim.

IV.

Eg hadde ein ven som budde beint yver gata ifraa „Mangels-gaarden“ dei kallar — dit dei fatige i Kristiania dreg seg stad bankar paa naar alle andre dører er stengde —.

Hjaa denne venen min hadde eg vore uppe ein grusjen november-dag, daa eg gaadde, med same eg steig utatt gjennom gatedøri, eit kvinnfolke-likan med andlitet i henderne, som sat ihopkrøkt paa kalde steintroppi.

Eg feta fyrst framum, men snudde og spurde kva som vanta.

Ho lest inkjevetta gaa.

So gjekk eg tettare innaat, og spurde uppatt.

Daa lyfte ho hovudet tungt og saag upp.

— Men augo hennar, som eg i den stundi hadde dei vidopne der straks framfyre meg, blenkjande, ikkje i taare-gidr, men med ein blaagraa kald-glitr som naar vatn haustdags tek til aa stinkla av frosten, — — det var atter denne kjøvande kjensla av *hjelpelaus* dei dirra meg inn fyre bringa.

„Eg — — er — — sjuk,“ høste ho, „hev lege — — ute i natt — — — — ikkje smaka — — biten i dag.“

Kvar det var ho hørde heime eller etla seg stad?

Ho peika burt imot „Mangels-gaarden“. „Men so fekk eg — — so vondt — — so vondt.“

— Ja, eg hadde kje betre triva til eg, enn taka arme kjerringi og halvt stydja henne yver gata.

Eg ringde; og der kom ein kar lét upp. Eg skunda meg stinga henne ein tolvskilling i neven.

Og porten small *i* etter henne.

So snudde eg og bauta meg fram gjennom folkestraumen i gatorne; eg var misnøgd med meg sjølv og med heile verdi, og eg kom til aa tenkja: kor sælt aa kunna eiga, liksom Vaarherre, evle etter ynskje til aa hjelpe den hjelpelause.

14483

~~82B~~
~~S62S~~

~~82B~~
~~S62S~~

14483

SOM NÆSTE BIND
AF
KRONE-BIBLIOTEKET

VIL KOMME
CHARLES DICKENS:
EN FORTÆLLING OM
TO BYER

OVERSAT AF
LILLI WAAGE

I 2 BIND à KR. 1,00

H. ASCHEHOUG & CO.

P9-EEY-571

